

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2023

Adéla Brothánková

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Důvody vedoucí k zahrádkaření v České republice

Bakalářská práce

Autor práce: Adéla Brothánková

Studijní program: B0314A250008 Sociologie

Studijní obor: Sociologie

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mgr. Josef Bernard, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Zadání bakalářské práce

Autor: Adéla Brothánková

Studium: F20BP0062

Studijní program: B0314A250008 Sociologie

Studijní obor:

Název bakalářské práce: **Důvody vedoucí k zahrádkaření v České republice**

Název bakalářské práce AJ: Reasons leading to gardening in the Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Svou bakalářskou práci bych chtěla zaměřit na výzkumnou otázku: Důvody vedoucí k zahrádkaření v ČR? Cílovou skupinou budou zahrádkáři, kteří vlastní zahradu u rodinných domů. Jako metodu sběru dat jsem si vybrala polostrukturovaný rozhovor se zahrádkáři. Důvodem mé volby je, že díky rozhovorům se zahrádkáři zjistím, jak oni sami svými slovy popisují právě jejich důvody k zahrádkaření. Cílem mé práce bude analyzovat důvody respondentů vedoucí k zahrádkaření.

Gibas, P., L. Matějovská, A. Novák, E. Rolfová V. Tvardková, I. Valešová, M. Veselý. 2013. *Zahrádkové osady: Stíny minulosti, nebo záblesky budoucnosti?* Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.

Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum - Základní metody a aplikace*. Praha: Portál

Vokolek, Václav, Čermák, Richard, 2013, *Mytologie zahrádkářské kolonie*, Nakladatelství Malvern, ISBN 978-80-86702-77-3

Zadávací pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Bernard, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.10.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Adéla Brothánková

Anotace

Brothánková, A. 2023. *Důvody vedoucí k zahrádkaření v České republice*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 73 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce si klade za cíl identifikovat důvody vedoucí k zahrádkaření v České republice. Cílovou skupinou jsou zahrádkáři, kteří vlastní zahrádku u rodinných domů v okolí Čáslavi. Respondenti jsou rozděleni do dvou skupin dle věku. První skupinu tvoří zahrádkáři mladší čtyřiceti let. Druhá skupina je tvořena zahrádkáři starších čtyřiceti let. Bakalářská práce je rozdělena do tří částí. Teoretická část vymezuje klíčové pojmy v oblasti zahrádkaření. Druhá část práce je věnována metodologii a výzkumné strategii. Poslední empirická část práce je zaměřena na kvalitativní výzkum realizovaný pomocí polostrukturovaných rozhovorů a následuje analýza a interpretace získaných výsledků se závěrečným hodnocením.

Klíčová slova: zahrádkaření, zahrada, zahrádkářská osada, důvody k zahrádkaření

Annotation

Brothánková, A. 2023. Reasons leading to gardening in the Czech Republic. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 73 pp. Bachelor thesis.

The bachelor thesis aims to identify the reasons leading to gardening in the Czech Republic. The target group is gardeners who own gardens near family houses in the vicinity of Čáslav. Respondents are divided into two groups according to age. The first group consists of gardeners under forty years of age. The second group consists of gardeners over forty years of age. The bachelor thesis is divided into three parts. The theoretical part defines key concepts in the field of gardening. The second part of the work is devoted to methodology and research strategy. The last empirical part of the work is focused on qualitative research carried out using semi-structured interviews, followed by analysis and interpretation of the obtained results with a final evaluation.

Keywords: gardening, garden, gardening settlement, reasons for gardening.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla v první řadě poděkovat svému vedoucímu práce PhDr. Mgr. Josef Bernard, Ph.D. za velkou pomoc a ochotu při hodinách konzultací a za jeho odborné rady při vedení práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině, partnerovi a kolegovi Kryštofu Petříkovi, kteří mě po celou dobu studia podporovali a pomáhali mi až do samého konce.

Adéla Brothánková

OBSAH

1. ÚVOD	9
2. TEORETICKÁ ČÁST	12
2.1. Stav současného poznání	12
2.1.1. Zahrada	13
2.1.2. Zahrádkaření v sociologii	14
2.1.3. Rozdělení zahrady ze sociologického pohledu	15
2.1.4. Zahrádkářské osady	16
2.1.5. Historie zahrádkových osad	18
2.1.6. Vznik zahrádkových osad u nás	21
2.1.7. Samozásobitelství	22
2.2. Důvody vedoucí k zahrádkaření	24
2.2.1. Ekonomické aspekty	24
2.2.2. Ekologické aspekty	27
2.2.3. Sociální aspekty	31
2.2.4. Koniček	34
3. METODOLOGIE A VÝZKUMNÁ STRATEGIE	35
3.1. Cíl práce a výzkumné otázky	35
3.2. Metodologie a výzkumná strategie	36
3.2.1. Polostrukturovaný rozhovor	37
3.2.2. Výzkumný vzorek	38
3.2.3. Etika výzkumu	38
3.2.4. Charakteristika zkoumané lokality	39
3.2.5. Charakteristika respondentů	40
3.2.6. Zpracování dat	41
4. EMPIRICKÝ VÝZKUM	42
4.1. Deskripce získaných dat	42
4.1.1. Respondent 1	42
4.1.2. Respondent 2	44
4.1.3. Respondent 3	47
4.1.4. Respondent 4	49
4.1.5. Respondent 5	51
4.1.6. Respondent 6	53
4.2. Analýza dat	55
4.2.1. Kódy k výzkumným otázkám	55

4.2.2.	Výzkumné otázky	57
4.2.2.1.	Jaké jsou důvody vedoucí k zahrádkaření?	57
4.2.2.2.	Jak se tyto důvody liší u různých generací zahrádkářů?	61
4.2.2.3.	Jak hodnotí uživatelé zahrad tento prostor z hlediska funkce a estetiky?	63
4.2.2.4.	Vyznačují se zahrádkáři tíhnutím k ekologickým aspektům?	64
5.	ZÁVĚR	67
6.	LITERATURA	70
6.1.	Internetové zdroje:	73
6.2.	Obsah tabulek	73
6.3.	Obsah obrázků	73
7.	Přílohy	74
7.1.	Scénář rozhovoru	74
7.2.	Obrázky zahrad	77

1. ÚVOD

V této bakalářské práci pojednávám o problematice zahrádkaření v České republice. Pozornost je zaměřena zejména na důvody vedoucí zahrádkáře k zahrádkaření, tedy jaké jsou motivace zahrádkářů k praktikování této činnosti. Dále jsem stanovila výzkumné otázky, které se vzájemně propojují a zní takto:

- Jaké jsou důvody vedoucí k zahrádkaření?
- Jak se tyto důvody liší u různých generací zahrádkářů?
- Vyznačují se zahrádkáři tíhnutím k ekologickým aspektům?
- Jak uživatelé zahrad nahlíží na prostor zahrady z hlediska užitku a estetiky?

Téma této bakalářské práce jsem si vybrala z toho důvodu, že od malička jsem bydlela na vesnici, kde jsem byla se zahradou každý den v kontaktu a sama jsem se zahrádkaření aktivně věnovala. Před rokem jsem se ale přestěhovala do bytu v centru města, a až tehdy jsem si uvědomila, že zahrádkaření pro mě nebyla jen práce ale i koníček. Zároveň mně překvapilo, kolik potravin, které jsem dříve měla domácí v bio kvalitě teď musím kupovat, a jaká je jejich cena. Současně se také rozmohl trend Zero waste a zdravého životního stylu, se kterým se úzce pojí trend bio potravin. S touto myšlenkou jsem se snažila na balkóně v bytě vypěstovat v malém množství vlastní ovoce a zeleninu. Pěstovala jsem rajčata, brambory, jahody, papriky a okurky. Bohužel úroda se moc nevydařila, a tudíž se mi to finančně vůbec nevyplatilo. Po vzoru mých přátel jsem si tento rok pořídila vermikompostér s Kalifornskými žížalami, který pojme většinu bio odpadu z kuchyně. S pomocí kamaráda, který má s vermikompostérem zkušenosti se mi podařilo tento kompost udržet v chodu a díky extraktu, který kompost produkuje zalévám pokojové a balkónové rostliny. Tyto úvahy mě dostaly až k samotné sociologické problematice spojené se zahrádkařením, ke které mě také přivedl článek od Petra Jehličky a Joea Smitha (2013) s názvem Tichá udržitelnost: Úrodné lekce od evropských produktivních zahrádkářů. [Jehlička, Smith 2013] Oblastí výzkumu je město Čáslav, kde bydlím a jeho blízké okolí. Čáslav jako město má

bohatou zeleň a je zde spousta zahrádek u rodinných domů. Čáslav má ale také svojí zahrádkářskou kolonii, kde obyvatelé města mohou zahrádkařit.

Pomocí empirického výzkumu jsem se snažila nalézt důvody vedoucí k zahrádkaření v České republice. Tyto důvody porovnávám mezi dvěma věkovými skupinami zahrádkářů. První věkovou skupinu tvoří zahrádkáři mladší čtyřiceti let a druhá skupina zkoumá tyto důvody u zahrádkářů starší čtyřiceti let. Zvolila jsem rozdíl mezi generacemi z toho důvodu, že z mého úhlu pohledu zahrádkáři mladší 40 let zahrádkaří pro získání zdravých potravin a kvůli zdravému životnímu stylu. Na druhou stranu zahrádkáři starší 40 let se podle mého přesvědčení zabývají touto aktivitou především kvůli úspoře financí, a také kvůli tomu, že to považují za zvyk či rodinnou tradici.

Další oblastí mého zájmu je samotná otázka ekologie. Zajímala jsem se o to, zda zahrádkáři tíhnou k ekologickým aspektům při své činnosti na zahradě. Jestli zahrádkáři hledí při svém počínání i na ochranu životního prostředí. Poslední část mého výzkumu je zaměřena na otázku, jak uživatelé zahrad nahlíží na prostor zahrady z hlediska užitku a z hlediska estetiky. Zejména na to, jak mají zahradu rozdělenou, které rostliny zde převažují, zda užitkové nebo estetické, a z jakého důvodu mají zahradu takto rozdělenou.

Pro svou výzkumnou analýzu jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu, která mi umožňuje zabývat se problematikou více do hloubky, a díky tomu důkladněji porozumět zkoumaným jevům. *„Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují.“* [Strauss, Corbinová 1999: 11] Pro realizaci kvalitativního výzkumu jsem použila induktivní přístup, který se zaměřuje na získání relevantních dat pro vytvoření hypotéz a obecných závěrů. *„Indukce vychází z poznatku, že pozorování představitelů (instance) dané jevové kategorie se vyznačují jistou vlastností. Z toho se vysuzuje, že tuto vlastnost budou mít také její další instance“.* [Hendl, 2008: 36] Pomocí polostrukturovaného rozhovoru s respondenty rozklíčuji s pomocí

otevřeného kódováním individuální důvody a motivace vedoucí respondenty k zahrádkaření.

Bakalářská práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. Teoretická část, metodologie a výzkumná strategie a empirická část. V první kapitole se věnuji zejména objasněním klíčových pojmů a historii související s tématem zahrádkaření. Dále také podle odborné literatury Petra Gibase vymezím tři hlavní důvody vedoucí k zahrádkaření, a to ekologický, ekonomický a sociální. [Gibas et al. 2013] Potřebné informace pro vysvětlení klíčových pojmů jsem získala na základě studování vybrané literatury, kterou jsou díla Petra Jehličky, Joe Smitha a Tomáše Kosteckého. Právě tito autoři se zabývají důvody vedoucí k zahrádkaření a samozásobitelství v Čechách a pokoušejí se vyvracet teze o tom, že Češi zahrádkaři především kvůli nedostatku potravin. Autoři Petr Jehlička a Joe Smith se dále věnují pojmům „tichá udržitelnost“ (quiet sustainability) a problematice potravinových systémů v kontrastu s politikou České republiky. [Jehlička, Smith 2011]

Další autor, zabývající se tímto tématem je Jan Keller (2000), který v zahrádkaření vidí „třetí cestu“ v boji proti závislosti na trhu a tržní ekonomice. [Keller, 2000] Významnou osobností je také známá socioložka a environmentalistka Hana Librová, která vnímá zahrady jako jakýsi „ekologický luxus“ a tuto tematiku detailněji popisuje v knize Vlažní a váhaví Kapitoly o ekologickém luxusu. [Librová 2003] Petr Gibas a jeho kolektiv se soustředil na výzkum o trvalém udržitelném rozvoji v zahrádkaření. [Gibas et al. 2013] Všechna zmíněná literatura byla v mé práci velice důležitá a pomohla mi se v tématu lépe zorientovat. V kapitole Metodologie a výzkumná strategie se věnuji aplikované metodologii a technikám vlastního kvalitativního výzkumu. Třetí a hlavní kapitola této bakalářské práce se soustředí na charakteristiku všech respondentů a jejich hodnocení a následnou analýzu zhotovených rozhovorů. V této kapitole nastiňuji odpovědi na mnou stanovené výzkumné otázky a doplňuji možné jiné důvody vedoucí k zahrádkaření než podle literatury základní tři, které jsem již zmínila.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Stav současného poznání

Přehled zdrojů a klíčových pojmů

V této kapitole se zaměřím na vysvětlení klíčových pojmů, na které narážíme v průběhu bakalářské práce, a které souvisí s tématem zahrádkářství. Nastíním samotnou historii zahrádkářských osad jak v Evropě, tak i u nás v České republice. Z mého pohledu je důležité věnovat se historii, a to z toho důvodu, abychom pochopili okolnosti vedoucí k zahrádkářství v přítomnosti, musíme tyto okolnosti chápat i v minulosti.

V této kapitole odkazuji především na prostudovanou literaturu, kterou je případová studii zahrádkářských osad od geografa Petra Gibase a jeho výzkumníků a na články Petra Jehličky a kolektivu. Většinová část literatury a odborných článků potřebných pro mou práci byla dostupná na internetu, kde jsem si ji mohla stáhnout. Online nedostupnou literaturu jsem vyhledávala ve školní knihovně Univerzity Hradec Králové.

V současnosti je zahrádkářství jakýmsi fenoménem a je o něj jako o téma zájem napříč všemi obory. V odvětví klasické sociologie má o toto téma zájem především urbánní sociologie a sociologie volného času. Zahrádkářství jako výzkumné téma se pohybuje napříč společenskými vědami, jako třeba Sociální a kulturní antropologií, sociální a kulturní geografii, historiografií i urbanismem. [Gibas et al. 2013: 47]

2.1.1. Zahrada

Nejprve je potřeba si vymezit co je to zahrada. Podle Václava Stehlíka, který o zahradě píše v Naučném slovníku zemědělském je zahrada lidmi upravený pozemek s uměle vysázenou vegetací. Prostor, kde jsou obvykle pěstovány nebo umístěny rostliny. Může sloužit k odpočinku, volnočasovým aktivitám a reprezentaci, pro pěstování rostlin určených ke konzumaci nebo i k jinému účelu. Vědeckým, výzkumným a pedagogickým účelům pak slouží specializované botanické zahrady a arboreta, kde jsou sbírky často také nějak architektonicky upraveny. Zemědělský slovník vymezuje zahradu jako prostor s úplným nebo částečně omezeným přístupem veřejnosti. [Stehlík et al, 1992] Dále Stehlík vymezuje vztah člověka a lidské společnosti k zahradě, jež je podle něj odedávna velmi specifický a projevuje se jak na úrovni ekonomických potřeb a kulturních vztahů, tak například i na úrovni sociálního symbolu. Tento vztah člověka k přírodnímu prostředí vyplývá převážně z ekonomických potřeb, ovšem zahrada nemusí být hospodářsky významná. Je hodnocen její estetický a sociální přínos podle dosaženého stupně společenské formace. [Stehlík et al, 1992]

Můžeme zahrádky rozdělit podle jejich směru využití, a to na hospodářský a sociální směr. Hospodářský směr proto, protože jeho funkcí je zajišťovat produkční a hmotné zajištění. Sociální směr má zase naopak rozvíjet estetické a společenské hodnoty. Zahrady dělíme podle typu rostlin, podle účelu, k čemu jsou využívány, podle barvy, umístění, uspořádání, sociálního hlediska, typu úpravy a dle dalších aspektů. Zahrady se také podle sociálního hlediska člení na veřejné a soukromé zahrady, zahrádkářské a komunitní kolonie. [Mareček et al. 2001] V mé práci dělím zahradu na užitkovou nebo okrasnou, a to podle typů rostlin, které zde zahrádkáři pěstují.

Česká republika se zahrádkářskou činností snaží podporovat. V roce 2021 byl vydán Zákon o podpoře zahrádkářské činnosti. Tímto zákonem zahrádkáři ukončili své dlouholeté úsilí o legislativní zakotvení své činnosti. Zahrádkářský zákon 221/2021 Sb. upravuje zahrádkářskou činnost jako veřejně prospěšnou. Dále přináší definici zahrádkářské činnosti, zahrádkářské osady. Stanoví způsob přenechání pozemků k zahrádkářské činnosti, upravuje smlouvy o pachtu a nájmu pozemku pro zahrádkářskou činnost, jakož i působnost orgánů veřejné správy při podpoře zahrádkářské činnosti. [Český zahrádkářský svaz, z. s. 2023]

2.1.2. Zahrádkaření v sociologii

Zahrádkaření je v dnešní době v oboru sociologie žhavým tématem. Hodně odborných studií se věnuje právě fenoménu zahrádkaření. Jako první bych ráda zmínila práce brněnské socioložky Hany Librové, která napsala dvě na sebe navazující knihy. První kniha se nazývá „Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti“ (1994) a na ni odkazuje a navazuje kniha „Vlažní a váhaví: Kapitoly o ekologickém luxusu“ (2003). V těchto publikacích Librová popisuje, co je to dobrovolná skromnost, a jak takovým stylem života žít. Také nastiňuje a vysvětluje termín „ekologického luxusu na zahradě“, kde jde hlavně o snížení ekologické stopy, samozásobitelství domácností, nepodpora dálkové dopravy potravin a darování nebo výměna přebytků. [Librová 1994] [Librová 2003] Další zajímavá publikace nese název „Zahrádkové osady Stíny minulosti, nebo záblesky budoucnosti?“ od Gibase a spol. (2013) Všichni tito autoři se zabývali otázkami souvisejícími s trvale udržitelným rozvojem, a snažili se zjistit, jak velkou roli mají pro zahrádkáře ekologické, ekonomické a sociální aspekty v zahrádkaření. [Gibas et al. 2013]

Nejvýrazněji se tomuto tématu věnuje geograf Petr Jehlička, který napsal ve spolupráci s Joe Smithem mnoho článků. Jedním z nich je článek „Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe's productive gardeners.“ (2013). Tento článek se zaměřuje na zkoumání příkladů udržitelného životního stylu ve vztahu k potravinovým systémům. [Jehlička, Smith 2013] Ve spolupráci s Tomášem Kosteleckým Jehlička a Smith (2013) napsali článek „Food self-provisioning in Czechia: beyond coping strategy of the poor: a response to Alber and Kohler's 'Informal Food Production in the Enlarged European Union'“ (2008). V tomto článku výzkumníci odkazují na dílo Albera a Kohlera „Informal food production in the enlarged European Union“ (2008) podle kterého je samozásobování potravinami jen pouhou strategií přežití, v důsledku nedostatečného zásobování potravinami. [Alber, Kohler 2008] Zjištění výzkumníků ale bylo, že samozásobování je v České republice motivováno několika důvody, a to například tím, že je pro jedince koníčkem a také možností získat zdravé potraviny spíše než nedostatek jídla a chudobou. [Jehlička, Kostelecký, Smith 2013]

2.1.3. Rozdělení zahrady ze sociologického pohledu

Pro rozdělení zahrady ze sociologického pohledu jsem si vybrala rozdělení podle Pierette Hondagneu-Sotelo. Tako americká socioložka rozdělila zahradu na dva typy. První typ představují soukromé residenční zahrady, jež jsou typické vzorně upraveným anglickým trávníkem. Odrážejí touhy po soukromí, kráse, volném čase, vedení domácnosti, sociálním statusu a ochraně hodnoty vlastnictví. V těchto typech zahrad se podle autorky odráží konzumerismus a komodifikace přírody a vyskytují se nejčastěji u rodinných domů v suburbanizované oblasti. [Hondagneu-Sotelo in Gibas et al. 2013] Definice procesu komodifikace je ve Velkém slovníku sociologickém vysvětlena jako „*proces, který dělá z normativního jednání předmět trhu a původní fixace se stává předmětem konkurence*“. [Linhart et al. 1996: 48] Konzumerismus je vysvětlen jako tendence ke konzumnímu stylu života s přeceňováním významu spotřeby hmotných statků. [Linhart 1996: 533] Mezi jeho kritiky patří Karl Marx a Thorstein Veblen. Tento typ zahrady se mi jeví jako americký sen klasické dokonalé zahrady, kterou všichni známe z amerických filmů nebo seriálů. Zelenému konzumerismu se více věnuje socioložka Marta Kolářová (2021) ve své knize *V souladu s přírodou: Politika životního stylu, udržitelnost a soběstačnost*.

Druhým typem zahrady podle socioložky Hondagneu-Sotelo je městská komunitní zahrada. Tento typ zahrady začal vznikat zejména v 80. a 90. letech 20. století ve Spojených státech amerických. Městské komunitní zahrady vznikaly jako kritika tržní ekonomiky a sociální nespravedlnosti. Vyznačují se především samozásobitelstvím, a to z toho důvodu, že vznikali během časů sociální krize. [Hondagneu-Sotelo in Gibas et al. 2013] "Zahrady jsou místa pro kolektivní pěstování nejen zeleniny, ale také identity, občanské kultury, revitalizace komunity a občanské mravnosti." [Hondagneu-Sotelo in Gibas et al. 2013: 7] Tyto dva typy zahrad autorka považuje za ideální typy ve Weberově smyslu.

Rozdělení podle Hondagneu-Sotelo nelze přesně převést do České republiky. V České republice ve většině případů nemůžeme soukromé residenční zahrady přisuzovat konzumistickému stylu života. Z mého výzkumu vyplývá, že české zahrady jsou směsicí okrasného i užitkového typu. Nelze je ve většině případů považovat za projev sociálního statusu ani prestiže. Zde jsou daleko více rozšířené zahrádkářské kolonie. Ty jsou podle Hoškové specifické tím,

že zahrádkáři zde kombinují pěstování užitkových a okrasných rostlin. [Hošková 2008: 29] České soukromé zahrádky jsou podle Librové nejtypičtější takzvané kuchyňské a v dnešní době se dostávají do popředí opět zeleninové záhonky. [Librová 2003]

Podle studie Spilkové se první komunitní zahrady objevily v Praze v roce 2012, a byly inspirovány trendy z USA a západní Evropy. Od té doby se jejich počet zvyšuje a do roku 2016 bylo na území Prahy 16 různých projektů komunitního zahradničení. Můžeme tedy pozorovat narůstající zájem o zahradničení a s ním související socioekologické zkušenosti v podobě zakládání komunitních zahrad. [Spilková 2017] Jejich nárůst můžeme vidět dále ve Velké Británii a Austrálii. V těchto zemích komunitní zahrady přináší nejen vlastní pěstování potravin, ale také možnost sociálních interakcí. [Bačíková 2013] Při rešerši dostupné literatury k tématu zahrad u rodinných domů jsem zjistila, že historii a současnosti těchto zahrad věnují sociální vědy malou pozornost, zatímco zahrádkové osady jsou zkoumány mnohem častěji.

2.1.4. Zahrádkářské osady

Podle Svobodové (2004) zahrádkové osady dělíme do dvou skupin, a to na zahrádkové osady, které vznikly pod záštitou a mimo záštitu ČZS. Zahrádkové osady pod záštitou ČZS vznikaly organizovaně s koordinovanou výstavbou chat a dalšího zařízení. Další skupinou jsou zahrádkové osady vzniklé mimo ČZS, které naopak vznikaly neorganizovaně a individuálně. Svobodová (2004) ve své práci také uvádí, že je rozdíl mezi pojmy „zahrádkářskou“ a „zahrádkovou“ osadu. Zmiňuje, že toto rozdělení osad souvisí právě se způsobem jejich vzniku. Zahrádkářská osada se používá v případě, kdy osady vznikly pod záštitou ČZS. Naopak pojem zahrádkové osady se používá v případě, že nevznikaly pod záštitou ČZS. Sama autorka ale podotýká, že tyto dva pojmy nejsou nikde přesně definované, a tudíž ve většině pracích není rozlišen. [Svobodová 2004] Při studování literatury jsem se ale setkala i s termínem zahrádkářská kolonie. Tento termín se ale podle (Gibas et al. 2013) významem neliší od termínu zahrádkové nebo zahrádkářské osady. Ve své práci jsem se rozhodla kvůli lepší orientaci

používat jeden termín, a to zahrádkářská osada z toho důvodu, že je mi nejsympatičtější. [Gibas et al. 2013]

Zahrádkářská osada je definována jako pozemek, který je tvořen parcelami, jež slouží k soukromé zahrádkářské i zahradnické činnosti. Osada může mít individuálního, spolkového, státního nebo obecního vlastníka. Může být provozována určitým spolkem, který má poté možnost jednotlivé objekty pronajímat. Touto organizací může být například Český zahrádkářský svaz. Zahrádkářská osada může být také v soukromém vlastnictví. *„Zahrádkářské osady ve velkoměstské zástavbě představují v současnosti zajímavý fenomén. Na jedné straně jsou považovány za jakýsi relikv či stín minulosti, který brání dalšímu rozvoji a modernizaci města. Na druhé naopak bývají považovány za pozitivní trend.“* [Gibas et al. 2013: 6] Podle Kellera (Keller 2000) zahrádkářské osady mohou být tzv. třetí cestou, která vede k vymanění se z trhu a přinese zdravou, a především udržitelnou společnost. *„Každá zahrádkářská osada představuje malý zárodek modelu, který je tak žádoucí pro vznik skutečně zdravé společnosti.“* [Keller 200: 1] Zahrádkářské osady také mohou představovat ekologické, ekonomické a sociální benefity. Tyto benefity v ekologii tvoří samozásobitelství, produkce bio potravin, minimalizace ekologické stopy a ekologicky šetrné trávení volného času. Ekonomická výhoda tkví v samozásobitelství jako úspora financí a prodej nebo výměna přebytků pro přivýdělek. Sociální výhoda je spatřena v tom, že v osadě může vzniknout komunita jedinců, kteří sdílejí své pocity, zkušenosti, emoce, zážitky a spolupracují spolu. Kolonie je popisována i jako jakýsi sociální mikrosvět, jež má svou vlastní formální strukturu, ustálená neformální pravidla svého fungování a kolektivní, ale i individuální rituály. [Hošková et al. 2008: 29]

2.1.5. Historie zahrádkových osad

Vznik zahrádkových osad jako takových podle Gibase (2013) je zejména v Evropě spojen s industrializací, tudíž s rozvojem měst a hromadným stěhováním venkovského obyvatelstva do měst v 19. a na počátku 20 století. Zahrádky vznikaly v evropském prostředí zejména v zemích jako je Velká Británie, Nizozemí, Dánsko, Německo, Francie, Polsko nebo také Švédsko. Tyto země se ovšem lišily vývojem společnosti a přístupem společnosti v důvodech, podle kterých zde zahrádky vznikaly. [Gibas et al. 2013: 29] Jak jsem zmiňovala vznik a rozvoj zahrádkových osad odstartovala industrializace v 19. století, kterou doprovázely jevy spojené s migrací venkovského obyvatelstva do měst, samotný rozvoj měst a také se vznikem městských výrobních periferií. Vznik zahrádkových osad měl potlačit některé negativní problémy spojené s masivním rozvojem měst. Jako příklad problému uvedu, že si lidé ze sociálně slabých vrstev mohli vypěstovat vlastní plodiny a zlepšit své zdraví. Zahrádkařením také smysluplně využily svůj volný čas.

Jako první bych nastínila vznik zahrádkových osad ve Velké Británii. Zde začaly vznikat městské zahrádky v souvislosti s ohrazováním půdy v 18. a 19. století, když obyvatelé venkova ztratili volný přístup k pozemkům. Kvůli průmyslové revoluci, která zapříčinila závislost obyvatel na pracovním trhu, docházelo k velkým rozdílům mezi životní úrovní vyšších a nižších vrstev. Pro dělníky se tak staly venkovské zahrady, které jim poskytovaly majitelé půdy většinou šlechtici, podstatným zdrojem příjmu. Půdu nižší vrstvě poskytovali nejen z důvodů financí ale také, aby jim nenuceně zabránili povstáním a protestům. Tím, že dělníky prací na zahradě připoutali k půdě, tak chtěli zamezit tomu, aby neměli čas uvažovat o politice, vyhýbat se hazardu a navštěvování hospod. Do 18. století existovaly spíše menší zahrádky pro individuální potřeby vlastníků nebo rozsáhlejší jako například sady. [Gibas et al. 2013: 29-30]

Zvrat přišel v roce 1901, kdy vznikla národní zahrádkářská společnost National Society of Allmont and Leisure Gardens (King 2007). Dále byl v roce 1908 vydán zákon, který podporoval zřizování zahrádek ve městech. (Atkins 2003: 138) Vrcholem zahrádkářského hnutí byla léta během první a druhé světové války, kdy zahrady znamenaly hlavně přísun potravy pro obyvatele, neboť ve válečném období nebyl dostatek potravin. Zahrádky začaly vznikat na letištích, a i podél

železničních tratí. Po druhé světové válce lidé začali ztrácet zájem o zahrádky a jejich počet klesal. [King 2007, Atkins 2003 in Gibas et al. 2013: 30] Industrializace ve Francii podle Gibase (2013) též vedla k masivnímu migrování venkovského obyvatelstva do měst. Nově přistěhovalí měšťané dále nepokračovali v tradici zahrádkaření a ztráceli potravinovou soběstačnost. S přílivem masy lidí do měst se zhoršily hygienické podmínky a zvýšila se úmrtnost městských obyvatel. Jako řešení problémů viděli politici a veřejní činitelé právě zakládání parků, zahrad a zahrádkových kolonií pro chudé dělníky.

S touto myšlenkou začaly vznikat první zahrádky i v Nizozemí. Stejně jako ve Velké Británii začal počet zahrádek po válce klesat, hlavní pozornost byla cílena na novou výstavbu a prioritou se stal rozvoj bydlení. [Gibas et al. 2013: 30] I v Německu vznikali první zahrádky hlavně pro chudší obyvatelstvo. První zahrádková osada vznikla v roce 1820 ve městě Kiel. Město pronajímalo pozemky pro pěstování ovoce a zeleniny řemeslníkům, úředníkům a dělníkům. Lipský doktor Daniel Gottlieb Moritz Schreber doporučoval budování zahrádek jako obohacující pro duševní i tělesný vývoj dětí. *„O zahradničení neměl ani ponětí, ale chtěl městské děti dostat z ulice na čerství vzduch a nabídnout jim užitečné zaměstnání“* [Drescher 2001 in Gibas et al. 2013: 31]. Tuto myšlenku uskutečnil po smrti Schrebera dr. A. E. Hauschild, který založil v roce 1864 výchovný spolek s názvem Schreberverein. [Pletánek 1922, 24] Mezi hlavní cíle spolku bylo zakládání hřišť a zahrádek, kde mohly děti pěstovat květiny a zeleninu. Tento model tzv. Schrebervereine se rozšířil po celém Německu a pod názvem Šreberovy zahrádky se objevují na přelomu 20. století i v Čechách a Moravě. V Německu také vznikali další organizace jako například Berlínský zahrádkářský svaz, který měl 6 let po svém vzniku 10 osad se základnou devíti sty členy. Další organizací byl Římský svaz zahrádkářských organizací vzniklý v roce 1919. Nelze zde opomenout významnou roli zahrádek za doby první i druhé světové války, kdy zahrádky plnily roly zásobování potravinami. Stejně jako v ostatních zemích i zde po válce počet zahrádek klesl z důvodu rozšiřování městské zástavby. [Gibas et al. 2013: 31]

Zakládání zahrádek představuje reakci na industrializaci, jež dříve či později zasáhla velká evropská města. Zatímco ve Francii při zakládání zahrádek převažovaly sociální ohledy, v Německu byl kladen důraz na význam zahrádek pro zdraví. V severní Evropě pak vznikaly zahrady spíše okrasné. Největší rozvoj

zahrádkových osad byl v Evropě spojen s oběma světovými válkami, kdy se zahrádky staly významným zdrojem potravin. Obliba i praktický účel zahrádek vedly k postupné industrializaci zahrádkářského hnutí, která dosáhla svého vrcholu v meziválečném období. Nejen, že se zahrádkáři a zahrádkové osady sdružovaly do celoměstských a následně do celostátních sdružení, ale v roce 1926 došlo k založení Evropské unie zahrádkářů – Office International du Coin de Terre et des Jardins Familiaux. [Gibas et al. 2013: 32]

2.1.6. Vznik zahrádkových osad u nás

Zahrádkové osady v České republice podle Gibase (2013) začaly vznikat na konci 19. století. Příčina jejich vzniku se nelišila příčině u ostatních zemí. Mohl za to rozvoj průmyslu, růst měst a rozdíly mezi městem a vesnicí. Tuzemská města neměla dostatek prostoru pro nově příchozí obyvatele. Z těchto důvodů začala vznikat zahradní města pro bohatší, zahrádkové osady pro chudší a nouzové kolonie pro nejchudší. Myšlenka zahradních měst pochází od E. Howarda, který ji v roce 1898 popsal v knize „Zitřek, pokojná cesta ke skutečné reformě“. [Gibas et al. 2013: 36] Jedním z hlavních důvodů zakládání zahrádkových osad u nás byla produkce potravin a možnost samozásobování. Osady napomáhaly přežít potravinovou krizi, a také plnily funkci výchovnou, ozdravnou, estetickou, společenskou a relaxační. [Gibas et al. 2013: 36-37]

České prostředí čerpalo inspiraci především z německého vzoru Schreberových zahrádek, a právě proto se ze začátku vyzdvihovala nejvíce ozdravná a výchovná funkce. První zahrádkové osady vznikaly na konci 19. století pravděpodobně v Praze. V 90 letech 19. století zde zapůjčil továrník Ringhoffer půdu dělníkům, aby si na ní obdělávali zahrádky. Kolem roku 1907 byly založeny první Schreberovy zahrádky v Brně v Černých Polích na místě bývalého hřbitova. Celkem zde bylo vybudováno 74 zahrádek se 3 hřišti. Osadám se lidově přezdívalo „Šrébráky“. Po konci první světové války zahrádky zanikly a stal se z nich veřejný park, tato lokalita se však dodnes nazývá Schreiberovy zahrádky. [Gibas et al. 2013: 37-38]

Vývoj v českých zemích byl ve srovnání se západní a severní Evropou opožděn. V roce 1917 vznikl v Praze Svaz spolků pro zařizování a udržování rodinných a dělnických zahrádek a chov drobného a hospodářského zvířectva v Rakousku později přejmenovaný na Ústřední svaz pro zakládání a udržování zahrádkových kolonií v Československé republice. Jeho cílem bylo budovat zahrádkové osady všude tam, kde nelze stavět rodinné domy se zahradami. Z popudu Ústředního svazu vznikla například osada Jaro v Praze 7. Mimo Prahu a Brno vznikají první zahrádky v České Třebové, Plzni, Českých Budějovicích, Nymburce, Strakonících, Chocni, Hradci Králové, Mostu, Chebu, Liberci, Aši ... K největšímu nárustu došlo mezi lety 1915 až 1918 pravděpodobně v souvislosti

s omezeným zásobováním během války. Vznik zahrad podporovalo i ministerstvo školství a osvěty i prezident Masaryk. [Gibas et al. 2013: 38-39]

2.1.7. Samozásobitelství

Termín samozásobitelství je další z termínů, kterému se v této práci budu věnovat. Samozásobitelství je v dnešní době rozšířeným tématem napříč obory. Úzce se váže s ekonomickým, ekologickým i sociálním aspektem v zahrádkaření. Podle sociologické encyklopedie je samozásobitelství: *„termín pro použití vlastnoručně vyprodukovaných výrobků pro rodinnou spotřebu producentů. V Čechách se pod pojmem samozásobitelství zpravidla rozumí celý rozsah produktivních aktivit obyvatel, to znamená i ty činnosti, které patří do oblasti neformální a domácí práce. Zahrnuje se sem nejen část produkce určená pro vlastní spotřebu domácnosti, ale i část, která je předmětem směny at' už naturální (mezi příbuznými, přáteli, sousedy apod.) či tržní (v organizovaném prodeji, např. v tržnicích či v neorganizovaném prodeji, např. podél silnic apod.). Samozásobitelství má pro domácnost a rodinu nejen ekonomický význam a důsledky, ale do větší či menší míry (podle jeho intenzity a trvání) ovlivňuje strukturu rodinných vztahů, modifikuje pojetí rodinných rolí, eventuálně prestiž jednotlivých členů rodiny apod. Zasahuje někdy podstatně do objemu a struktury volného času některých nebo všech členů rodiny.“* [Samozásobitelství, Sociologická encyklopedie, 2023]

Hana Librová (2003) popisuje samozásobení potravinami jako: *„ekologicky optimální koncept hospodaření, ale jeho doslovná podoba v rámci jednoho dvora je pouhou ideou.“* [Hana Librová, 2003: 91] Dále Librová zmiňuje, že dochází k sousedské či rodinné výpomoci a spolupráci v efektivní směně produktů. Na tuto výpomoc ale podle Librové dnes nemůžeme spoléhat zkrátka proto, že dnes už málo kdo hospodaří. [Hana Librová, 2003: 91] Jako výstižnější definici uvádí Škantová ve své diplomové práci z roku 2009 na téma „Principy ekologického zemědělství v samozásobitelství na českém venkově“. Samozásobitelství je *„souhrn aktivit, které uspokojují základní potřeby člověka, jsou výrazem částečné ekonomické soběstačnosti a vzdáleným odkazem na zapomínané tradice“* [Škantová, 2009: 8]

Samozásobitelství a zahrádkaření jsou pojmy, které jsou si velmi blízké a souvisejí spolu. Podle mého přesvědčení rozdíl mezi zahrádkařením a samozásobitelstvím tkví v tom, že v samozásobitelství jde jedinci primárně o pěstování potravin pro svou soběstačnost. Jde mu hlavně o finanční úsporu a o nezávadnost vypěstovaných potravin. Zahrádkaření jako činnost pro něj není koníčkem, ale možnost samozásobování se potravinami. Zahrádkaření je podle mého názoru zase spíše koníčkem, kdy zahrádkář pěstuje jak okrasné, tak užitkové květiny pro své potěšení, protože ho to baví a ne proto, aby ušetřil peníze z vlastních výpěstků. Tuto činnost by zahrádkář praktikoval, i v případě, že by jeho náklady na výpěstky byly dražší, než stojí potraviny v obchodě. Osobně jsem také toho názoru, že tyto dva pojmy se vzájemně prolínají a jedinec může být vášniví zahrádkář, kterému záleží na úspoře peněz ze samozásobování.

2.2. Důvody vedoucí k zahrádkaření

V této kapitole se věnuji jednomu ze stěžejního vymezení témat, a to samotným důvodům vedoucím zahrádkáře k zahrádkaření v České republice. Vycházím zejména z výzkumů a studií, zaměřujících se právě na toto téma. Hlavními autory těchto výzkumů jsou Petr Jehlička, Tomáš Kostelecký a Joe Smith. Dalšími autory přispívajícími k této problematice jsou Hana Librová a Petr Gibas. Kapitola jsem rozdělila na čtyři hlavní důvody vedoucí k zahrádkaření. První důvod je ekonomický, další ekologický, sociální a poslední koníček.

2.2.1. Ekonomické aspekty

Jako první se budu věnovat právě ekonomickému aspektu v zahrádkaření. Jeden z nejdůležitějších aspektů zahrádkaření je samozásobitelství. Zahrádkáři si vlastní práci na zahradě mohou vypěstovat kvalitní, čerstvé a zdravé potraviny. Tyto potraviny mají malou ekologickou stopu a nejsou chemicky stříkané ani převážené na dlouhé vzdálenosti.

Podle výzkumu Petra Jehličky a Joe Smitha je samozásobování potravinami v evropských postsocialistických společnostech rozšířenější praxí než v západních společnostech. Dosavadní literatura je konceptualizovala jako „strategie zvládnutí“ nebo jako dědictví nepravdělných dodávek zboží v éře státního socialismu. [Jehlička, Smith 2011:1] Vysoké hodnoty samozásobitelství ukazují i výzkumy v post-socialistických zemích střední a východní Evropy. Výzkum Albera a Kohlera tento argument vykládá s pomocí kvantitativních údajů ve článku „Informal Food Production in the Enlarged European Union“ v roce 2008. Zmínění autoři se v článku snažili poskytnout odpovědi na dvě otázky: „Jak rozšířená je neformální produkce potravin v členských zemích Evropské unie a do jaké míry je neformální produkce potravin copingová strategie, jak vyjít s penězi?“ [Alber, Kohler 2008: 114]

Autoři také poukazovali na odlišnost důvodů vedoucích k zahrádkaření mezi zeměmi západní a východní Evropy. Odlišnost podle autorů spočívá v úrovni ekonomického vývoje zmíněných území. Východní Evropou jsou v této studii právě státy post-socialistických zemí, které praktikují samozásobitelství kvůli nedostatku a nedostupnosti potravin v reakci na válečnou minulost. Díky tomu stále existuje

pohled na samozásobitelství, jako na přežitek z dob socialismu. Naopak Západní Evropa podle (Alber, Kohler 2008) je oblast, kde je tzv. „tradiční tržní ekonomika“. Zde zahrádkáři praktikují samozásobitelství, protože je to jejich koníček nebo možný zdroj obživy. Autoři dále uvádějí, že ve státech východní a střední Evropy činí populace pěstující si vlastní potraviny 50 %. V zemích západní Evropy je toto číslo výrazně menší a to pouze 10 % populace pěstující si své vlastní potraviny. [Alber, Kohler 2008]

Ve studii od autorů Petra Jehličky, Tomáše Kosteleckého a Joe Smitha „Food self-provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s Informal Food Production in the Enlarged European Union (2008)“ autoři souhlasí s tvrzením Albera a Kohlera, že samozásobitelství domácími výpěstky je mnohem rozšířenější v bývalých socialistických zemích než v „tradičních tržních ekonomikách“ západních zemích Evropy. Autoři ale také nabízejí odchylné výsledky odkazující k novým výzkumným údajům. Výsledky jejich kvantitativního výzkumu ukázaly, že obyvatelé České republiky zahrádkáři, protože je to jejich koníček, ne protože by měli nedostatek potravin. Mezi dalšími důvody je také zdroj zdravých a čerstvých potravin a finanční úspora. [Jehlička, Kostelecký, Smith 2013]

Další data z tohoto šetření můžete vidět v tabulce č. 1

Tabulka 1 - Hlavní motivy pro samozásobitelství v Čechách v roce 2012 (pouze respondenti, kteří produkují vlastní potraviny).

Možné motivy pro vlastní zásobování potravinami	1 výběr (%)	2 výběr (%)	3 výběr (%)
Aplikace znalostí / know-how	4.9	5.4	8.3
Je to koníček	32.3	14.4	19.4
Pokračování rodinné tradice	5.6	7.8	8.3
Získávání potravin, které nejsou dostupné na trhu	0.9	2.1	2.4
Získávání zdravého jídla	21.5	20.9	13.2
Finanční úspora	10.5	19.5	17.7
Příspěvek k ochraně životního prostředí výrobou potravin s nízkým dopadem na životní prostředí	0.7	1.9	3.3
Plnění rodinných povinností (pomoc příbuzným)	3.3	1.6	2.1
Získávání čerstvých potravin	20.1	26.4	25.3

Zdroj: [Jehlička, Kostelecký, Smith 2013] data byla získána z Centra pro výzkum veřejného mínění v roce 2010.

Výzkum tedy vykazuje odlišné výsledky než Alber a Kohler v jejich studii. Výzkumníci Jehlička, Kostelecký a Smith došli k úsudku, že: „Zjistili jsme, že výrobu potravin pro domácnost v Česku neprovozují převážně chudí lidé, ale jde o činnost, která je rovnoměrněji sledována napříč všemi příjmovými skupinami. České zajišťování potravin tedy proto není strategií zvládnutí situace, jejímž cílem je zmírnit dopady nízkých příjmů“ [Jehlička, Kostelecký, Smith 2013:123] Dále Jehlička a kolektiv zjistili, že ekologicky udržitelné zdravé sebeobstarávání v Česku je motivováno řadou důvodů a praktikuje je značná část populace napříč všemi sociálními skupinami. Většina zahrádkářů je tvořena střední třídou, která disponuje dostatkem financí pro vlastnění nebo pronajímání zahrady. Chudí v tomto případě mají menší možnosti a příležitosti k zahrádkaření, ale naopak bohatí mají mnoho možností, ale zahrádkaření pro ně není atraktivní. [Jehlička, Kostelecký, Smith 2013] Petr Gibas a jeho tým dospěli k takovému názoru, že: „Vlastní výpěstky tak ani pro nejchudší zahrádkáře nepředstavují velký ekonomický přínos.“ [Gibas et al. 2013: 130]

2.2.2. Ekologické aspekty

S ekologickým aspektem zahrádkaření se úzce pojí i pojem trvale udržitelného rozvoje. *„Pod trvale udržitelným rozvojem se v této práci rozumí komplexní soubor strategií, které umožní pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby, materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů.“* [Gibas et al. 2013: 7] Dalším důležitým pojmem pro tuto práci a pro ekologický aspekt zahrádkaření je Tichá udržitelnost. *„Tichá udržitelnost je definovaná praktikami, které přináší příznivé environmentální nebo sociální dopady, nevztahují se přímo ani nepřímo k tržním transakcím a nejsou svými aktéry reprezentované jako bezprostředně cílené na zlepšení životního prostředí nebo udržitelnosti.“* [Jehlička, Smith 2013: 155] Cestu trvale udržitelného rozvoje vysvětluje český sociolog Jan Keller (2000) v článku „Chvála zahrádkářů“ z denního tisku Salon Práva, který sice není odborným textem, ale i přes to mě jeho myšlenka zaujala. Autor vizualizuje zahradu jako místo, které je vzdálené od globalizované společnosti. Podle Kellera zahrádky představují alternativu v zásobování a cestu, jak se vymanit ze závislosti na tržní ekonomice. [Keller, 2000]

Podle výzkumu Petra Gibase a kolektivu environmentální přínos zahrádek a zahrádkových osad spočívá v přispívání životnímu prostředí díky tomu, že produkují kyslík, zabraňují erozi půdy, snižují prašnost a hlučnost, mají vliv na denní a noční teplotní amplitudy. Podílejí se na zadržování vody v území a mají další mikroklimatickohygienické funkce. [Gibas et al. 2013: 9] *„Z našeho výzkumu navíc vyplývá, že i samotné zahrádkaření může mít významné environmentální aspekty, počínaje šetrným používáním přírodních hnojiv, přes zpracování biologického odpadu a zacházení s odpadem vůbec, nízkou náročností na vlastní provoz zahrádky a konče využíváním místních zdrojů.“* [Gibas et al. 2013: 9-10] Výzkum Petra Gibase a kolektivu, který se také zabýval kvalitativním výzkumem motivací vedoucích k zahrádkaření měl jasné výsledky. Nejdůležitější motivací zahrádkářů nebyl bio původ potravin ale jejich přesvědčení, že potraviny, které vypěstují jsou lepší a mají lepší chuť než ty kupované. Při výzkumu bylo nutné nahlížet i na nevědomé projevy vedoucí k udržitelnému rozvoji. To znamená, že zahrádkáři mohou použít i chemické postřiky, proto, aby plodiny uchránili před škůdci. Většina respondentů tvrdila, že tyto postřiky používají příležitostně,

ti ostatní, kteří chemické postřiky používají pravidelně, si stejně stojí za tím, že jimi vypěstované plodiny jsou zdravější než ty kupované v obchodě. [Gibas et al. 2013]

Podle Gibase by se na první pohled mohlo zdát, že zahrádkáři vedou na zahrádkách ekologický způsob života. „*Všichni mají vlastní kompost, používají ty nejjednodušší zahradnické nástroje, tedy žádné naftové nebo elektrické sekačky, při kropení spoléhají na dešťovou vodu a většinu všech úprav zahrádek i přestaveb provádějí vlastníma rukama, sami nebo s pomocí sousedů.*“ [Gibas et al. 2013: 115]

Podle Hany Librové: „*Zahrádkaření snižuje ekologickou stopu tím, že zásobuje domácnost, širší rodinu, případně i sousedy ovocem a zeleninou. Nepodporuje dálkovou dopravu potravin a industrializované zelinářství a ovocnářství. Kdo se věnuje zahrádce, nemá dost smyslu a času prodlévat v nákupních centrech. Každodenním kontaktem se svými rostlinami prolamuje městský nevědomý, přehlíživý postoj k zemědělské práci.*“ [Librová, 2003: 199].

Když se na to ale podíváme z jiného úhlu, věci nemusí být tak, jak se zdají. Z hlediska ekologie je jeden z hlavních aspektů v zahrádkaření ekologicky šetrné hospodaření na zahradě. Tím mám na mysli požívání přírodních hnojiv a dalších látek namísto chemických. Kompostování biologického materiálu, třízení odpadu, samozásobování potravinami a tím nepodpora dálkové dopravy a celkové snižování ekologické stopy. Librová (Librová, 2003) zmiňuje, že zahrádkaření může mít i nežádoucí záporný efekt. Zahrada může být například založena na místě, kde předtím rostla vzácná přírodní vegetace, nebo když zahrádkář používá chemické a průmyslové praktiky v pěstování. Charakteristický nešvar dnešních majitelů zahrad je podle Librové v tom, že nakupují zeminu v obchodech, místo aby ji připravili sami důsledným kompostováním. Podílejí se tím na těžbě rašeliny, která likviduje vzácné přírodní biotopy. [Librová, 2003]

Jehlička a Smith (2011) ve studii „An unsustainable state: Contrasting food practices and state policies in the Czech Republic“ vysvětlují, že není snadné kvantitativně vyjádřit výhody samozásobování potravinami, ale jsou přesvědčeni, že domácí pěstování potravin narozdíl od konvenčního způsobu získávání potravin snižuje dopady zásobování na životní prostředí. Je to způsobeno tím, že nekupují potraviny zabalené v plastových obalech a tím snižují produkci odpadu. Dále snižují vzdálenost od potraviny k jejímu spotřebiteli. Nevyužívají nebo jen v malé

míře dopravu a tím snižují spotřebu fosilních paliv. [Jehlička, Kostelecký, Smith 2011: 8] V jejich další studii „Neudržitelný stát: Kontrastní potravinové praktiky a státní politiky v České republice“ autoři předložili, že v České republice v roce 2010 3 % respondentů užívá umělá hnojiva, pouze přírodní hnojiva 54 % respondentů, jak přírodní, tak průmyslová 28 % respondentů a žádná hnojiva 15 % respondentů. [Jehlička, Smith 2013: 153] S ekologickým aspektem zahrádkaření se úzce pojí i pojem trvale udržitelného rozvoje. „Pod trvale udržitelným rozvojem se v této práci rozumí komplexní soubor strategií, které umožní pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby, materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů.“ [Gibas et al. 2013: 7]

V novější studii z roku 2021 „Growing the Beautiful Anthropocene: Ethics of Care in East European Food Gardens“ od autorů Lucie Sovové, Petra Jehličky a Petra Daňka, kteří zde sdělují, že drtivá většina zahrádkářů nejsou ekologičtí aktivisté. Zahrádkáři jsou motivováni spíše kvalitou potravin než ekologickými zájmy. Samozásobitelství má ale výrazně pozitivní ekologický dopad jako zdroj místních biopotravin. [Sovová, Jehlička, Daněk, 2021: 10] Ve svém výzkumu procent použitých hnojiv a procent používání pesticidů respondenty rozdělili do 3 věkových kohort.

Tabulka 2 - Procento použití hnojiv ve třech věkových kohortách

Způsob hnojení	Věková kohorta			Celkem
	18-34 let	35-54 let	55 + let	
Žádná hnojiva	14,6	16,2	7,1	12,2
Pouze přírodní hnojiva	53,8	50,3	44,9	49,4
Jak přírodní, tak průmyslové	28,9	31,5	43,4	35,2
Pouze průmyslová hnojiva	2,7	1,9	4,6	3,2
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Dostupné z [Sovová, Jehlička, Daněk, 2021: 10]

Nejvíce zahrádkáři hnojí přírodními hnojivy a nejméně používají pouze průmyslová hnojiva. Druhá nejvíce zastoupená kategorie připadá na zahrádkáře, kteří používají kombinaci přírodních a průmyslových hnojiv. Co se týče věkových kategorií, tak nejvíce požívají přírodní hnojiva zahrádkáři ve věkové kohortě 18-34 let. Pouze průmyslová hnojiva nejvíce používají zahrádkáři 55 +let. Kombinaci obou hnojiv nejvíce využívají zahrádkáři ve věkové kohortě 55 + let a žádná hnojiva s 16 % nepoužívají zahrádkáři ve věku od 35-54 let.

Tabulka 3 - Procento používání pesticidů ve třech věkových kohortách

Způsob hubení škůdců	Věková kohorta			
	18-34 let	35-54 let	55 + let	Celkem
Žádné pesticidy	15,5	18,5	12,2	15,1
Pouze přírodní metody	39,8	39,5	38,8	39,3
Jak přírodní, tak průmyslové	41,0	38,2	45,4	41,9
Pouze průmyslové pesticidy	3,6	3,8	3,6	3,7
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Dostupné z [Sovová, Jehlička, Daněk, 2021: 11]

Co se týče používání pesticidů, tak v tabulce můžeme vidět, že nejvíce respondentů požívá k ochraně rostlin před škůdci kombinaci přírodních a průmyslových pesticidů. Pouze průmyslové pesticidy největším zastoupením 3,8 % využívají respondenti z věkové kategorie 35-54 let. Druhé místo v počtu procent patří pouze přírodním pesticidům s 39 %.

Podle studie (Sovová, Jehlička, Daněk, 2021) používali respondenti průmyslové pesticidy jakožto poslední možnost pro léčbu nakažených rostlin. Jiní naopak raději přestali s pěstováním plodiny, které byly náchylné k napadnutí škůdci, spíše než se uchýlit k použití průmyslových pesticidů. [Sovová, Jehlička, Daněk, 2021] Vztah zahrádkářů k přírodě je kladný. Pokud jde ale o to, aby zachránili svou úrodu od škůdců neváhají sáhnout po průmyslových prostředcích. Z výzkumů vyplývá, že zahrádkáři mají kladný vztah k přírodě, ale nejsou to environmentalisté ani ochránci přírody.

2.2.3. Sociální aspekty

Dalším aspektem a stejně důležitým jako ekonomický a ekologický je sociální aspekt zahrádkaření. Petra Gibase a kolektiv připisují sociálnímu aspektu v zahrádkaření značný vliv. Sociální aspekt spatřují v uspokojování sociálních interakcích v osadách a v zahrádkách. Společná kooperace zahrádkářů, sdílení zkušeností a rad, a v neposlední řadě sdílení emocí a zážitků ze zahradnické činnosti. [Gibas et al. 2013: 8]

Sociální aspekt můžeme také pozorovat u komunitního zahrádkaření, které se v posledních letech rozšiřuje. Komunitní zahrady nemusí být primárně jen pro pěstování vlastních potravin, ale mohou být místem, kde se lidé pravidelně setkávají a stávají se členy komunity, kde společně kvalitně tráví čas. [Hrubanová in Bačíková 2013] V České republice je nejvíce komunitních zahrad v Praze. Vznikají ale také v Brně a v Olomouci. U nás máme dva modely komunitních zahrad. Společné pěstování a tzv. pronájem pytle pro svou individuální potřebu v pěstování. Bačíková v článku zmiňuje podstatu sociálního aspektu také v tom, že lidé do komunitních zahrad přicházejí, protože se chtějí naučit, jak zeleninu a ovoce pěstovat. Zahrádkáři pěstují společně, mohou si navzájem pomáhat a radit si. Motivací pro společné komunitní zahrádkaření může být odpočinek, vlastní zelenina, pěstování plodin pro radost a také místem setkávání. [Hrubanová in Bačíková 2013]

Gibas a kolektiv (2013 v knize „Zahrádkové osady: stíny minulosti, nebo záblesky budoucnosti?“ uvádějí úvahy z děl Jana Kellera, který v zahrádkách viděl útek z virtuálního světa plných inteligentních technologií. Zahrádky pro něj představovaly kontakt se skutečnou přírodou a všemi jejími procesy a najítí lepšího vztahu k životnímu prostředí. [Gibas et al. 2013: 119] V zahrádkových osadách nebo na zahradě může člověk rozvíjet svůj vztah k životnímu prostředí, zároveň u toho budovat mezilidské vztahy. Vypěstovat si svoje vlastní potraviny s pomocí i bez. Dále také zahrádkáři mohou v městském komunitních zahradách zlepšovat celkový vzhled města a přispívat k zdravějšímu životnímu stylu skrze vypěstovanou zeleninu a ovoce bez chemických postřiků a hnojiv. [Gibas et al. 2013: 119]

Ve studii Petra Jehličky a Petra Daňka (2017) s názvem „Rendering the actually existing sharing economy visible: home-grown food and the pleasure of sharing“, kde autoři v článku vychází z rozsáhlého výzkumu v České republice v roce 2015 na téma neformálního nepeněžitého sdílení potravin. Tato studie praktik sdílení potravin v České republice ukazuje, že podle autorů neziskové transakce a transakce nesdílející trh lze chápat jako etickou volbu, tedy že tyto postupy nejsou motivovány ekonomickými potřebami ale různým souborem motivací, které mohou ale nemusí zahrnovat ekonomické potřeby. [Jehlička, Daněk 2017: 279]

Tabulka 4 - Motivace pro sdílení domácích potravin (porovnání domácností sdílejících alespoň 1/10 své produkce s těmi, sdílejí méně nebo nesdílejí nic)

Uváděné důvody pro sdílení doma vypěstovaných potravin	Lidé sdílející více než 1/10 produkce	Sdílející méně než 1/10 produkce a nic	Celkem
Radost potěšit druhé lidi	21,0	23,0	22,0
Dobrý pocit z darování	21,0	11,7	16,4
Je dobré, když si mohou lidé navzájem pomáhat	15,1	17,0	16,0
Udržovat dobré vztahy s přáteli a sousedy	13,1	13,4	13,2
Abychom si užili čas s přáteli	8,9	8,5	8,7
Abych ukázal výsledky své práce	7,2	8,1	7,7
Pomáhat lidem v nouzi	7,9	7,4	7,7
Povinnost dát něco na oplátku	3,4	4,6	4,0
Jiné důvody	2,4	6,3	4,3
celkem	100,0	100,0	100,0
Velikost vzorku	291	283	574

Dostupné z: [Jehlička, Daněk 2017: 287]

Z tabulky můžeme vidět, že u respondentů, kteří sdílejí více než 1/10 své produkce jsou těmito důvody se stejným počtem procent „radost potěšit druhé lidi“ a „dobrý pocit z darování“. U respondentů, kteří sdílejí méně než 1/10 své úrody nebo nic není výjimka, ti jsou motivováni radostí z potěšení druhých lidí a také udržením dobrých vztahů s přáteli a sousedy. Tyto důvody považují za sociální než za ekonomické, a z tohoto důvodu si myslí, že sdílení potravin patří právě do sociálního aspektu zahrádkaření.

2.2.4. Koníček

Při studiu odborné literatury jsem se mnohokrát setkala s tvrzením, že zahrádkaření je v České republice dnes už koníčkem. Tento aspekt je tedy možnou motivací vedoucí jedince k zahrádkaření stejně jako aspekty ekonomické, ekologické a sociální. Ve své práci vymezuji zahrádkaření jako koníček tak, že je pro zahrádkáře vášní. Tuto činnost dělají čistě pro svoje potěšení nehledě na ekologické a ekonomické aspekty.

Ve výše zmiňované studii od autorů Petra Jehličky, Tomáše Kosteleckého a Joe Smitha „Food self-provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s Informal Food Production in the Enlarged European Union (2008)“, kteří ve své studii dokazují, že zahrádkaření vnímá dnešní společnost spíše jako koníček. V tabulce 1 (Hlavní motivy pro samozásobitelství v Čechách v roce 2012 pouze respondenti, kteří produkují vlastní potraviny) zmíněné výše, můžeme pozorovat, že v prvním výběru respondenti nejvíce označili jako motivaci pro vlastní zásobování potravinami právě koníček. [Jehlička, Kostelecký, Smith 2013]

Další studie s názvem „Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe’s productive gardeners“ od autorů Jehličky a Smitha problematiku samozásobitelství mapovali v Polsku a v Česku. Z této studie jsem vybrala tabulku, ze které plyne, že pro české obyvatele je primární motivací, vedoucí k samozásobitelství, získávání čerstvých potravin. Zároveň je ale hned druhou nejčastější motivací hobby tedy, že zahrádkaření vnímají jako zábavu, koníček smysluplné trávení volného času. V Polsku zahrádkáři vnímají samozásobitelství jako zdroj čerstvých potravin a finanční úsporu. [Jehlička, Smith 2013: 29]

Tabulka 5 - Důvody vedoucí k potravinovému samozásobitelství

Důvod/Rok	Česko 2005	Česko 2010	Polsko 2011
1.Důvod	Čerstvé potraviny	Čerstvé potraviny	Zdravé jídlo
2.Důvod	Hobby	Hobby	Čerstvé potraviny
3.Důvod	Finanční úspora	Zdravé jídlo	Finanční úspory
4.Důvod	Potěšení z pěstování	Finanční úspora	Hobby

Zdroj: [Jehlička, Smith 2013]

3. METODOLOGIE A VÝZKUMNÁ STRATEGIE

3.1. Cíl práce a výzkumné otázky

Jak jsem již předeslala hlavním cílem výzkumu je nalézt odpovědi na výzkumnou otázku: Jaké jsou důvody vedoucí k zahrádkaření v České republice? Nabízí se hned několik důvodů. Jako první důvod může být produkce vlastních bio potravin. Další důvody mohou být úspora financí za potraviny, které lze vypěstovat doma na zahradě, nebo může být zahrádkaření koníčkem a vášní pro zahrádkáře. Tyto důvody se mohou navzájem ovlivňovat a propojovat. Těmito důvody se zabývali výzkumníci Petr Jehlička, Joe Smith a Tomáš Kostecký (2013) v díle „Food self-provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s Informal Food Production in the Enlarged European Union“, na které odkazují právě v teoretickém vymezení důvodů vedoucím k zahrádkaření v teoretické části bakalářské práce. [Jehlička, Kostecký, Smith 2013]

Výzkumné otázky byly porovnávány podle rozdělení respondentů na dvě věkové kategorie, mladší 40 let a starší 40 let. Rozdělení tímto způsobem jsem zvolila z toho důvodu, neboť si myslím, že mladší generace zahrádkářů budou spíše zahrádkařit kvůli zisku bio potravin a kvůli zdravému životnímu stylu. U starší generace respondentů bude dle mého názoru hlavním důvodem úspora financí, a také zahrádkaření považují za zvyk. K tomuto názoru mě přivedla studie Albera a Kohlera (2008) „Informal Food Production in the Enlarged European Union“, ve které se autoři zmiňují o tom, že samozásobitelství může být praktikováno jako přežitek z dob socialismu, kdy bylo nepravidelné zásobování potravinami. [Alber, Kohler 2008]

Další oblast výzkumu je zaměřena na samotný pohled respondentů na zahradu z hlediska prostoty a z hlediska estetické stránky. V rozhovorech jsem se zaměřila na to, jak mají respondenti zahradu jako prostor rozdělenou, kde mají jaký typ rostlin a venkovních staveb. Také mně zajímalo, jestli respondentům záleží na tom, jak jejich zahrada vypadá, jak je upravená a jak moc je to pro ně tento aspekt důležitý. Pozornost jsem věnovala tomu, jak si respondenti představují svoji ideální vysněnou zahradu.

V závěru rozhovoru jsem se soustředila na otázku ekologie na zahradě. Snažila jsem se zjistit, zda zahrádkáři tíhnou k ekologickým aspektům, zda jsou při svém konání na zahradě ekologičtí. Jaké používají postřiky na rostliny. Jak respondenti bojují proti škůdcům, čím hnojí rostliny a jestli třídí odpad.

Výzkumné otázky zní takto:

- Jaké jsou důvody vedoucí k zahrádkaření?
- Jak se tyto důvody liší u různých generací zahrádkářů?
- Vyznačují se zahrádkáři tíhnutím k ekologickým aspektům?
- Jak uživatelé zahrad nahlíží na prostor zahrady z hlediska užitku a estetiky?

3.2. Metodologie a výzkumná strategie

Pro realizaci výzkumu jsem si vybrala metodu kvalitativního výzkumu. Tento druh výzkumu je ideální z toho důvodu, že mi umožňuje získat detailní informace o zkoumaných jevech tak, jak by to s kvantitativními metodami nebylo možné. [Strauss, Corbinová 1990]

Kvalitativní (explorativní) metoda se zaměřuje na vytváření nových hypotéz. Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je podle Hendla objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce. [Hendl 2005: 52] Tato metoda je mi sympatická, protože mi umožňuje jít více do hloubky zkoumaného jevu, a tím zajišťuje vysokou validitu výzkumu. Pracujeme při něm induktivním přístupem, tedy od jednotlivostí k celku. To znamená, že začínám zkoumanou oblastí a dále nechávám, aby se ukázalo to, co je pro mě, jako výzkumníka, stěžejní a významné. Kvalitativní výzkum je zaměřen na všední každodenní chování lidí a na motivy, které za jejich jednáním stojí. Díky výběru kvalitativní metody sběru dat jsem získala mnoho informací, i přes relativně malý počet respondentů. Výzkum jsem prováděla v terénu přímo ve zkoumané lokalitě, kde jsem sbírala data pomocí polostrukturovaného rozhovoru, která jsem následně

analyzovala. Cílem výzkumníka je postupně rozklíčovat zjištěná data a zjistit, co se za nimi ukrývá. [Strauss, Corbinová 1990]

3.2.1. Polostrukturovaný rozhovor

Pro sběr dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, který je charakteristický tím, že výzkumník vytvoří klíčové otázky nebo hlavní témata, kterým se v rozhovoru s respondenty bude věnovat. Předpokládá se, že se z rozhovoru vyplynou další otázky a témata, a tak se získají nové informace. Tazatel v polostrukturovaném rozhovoru není pevně vázán danou strukturou, ale může změnit pořadí otázek a odchýlit se od daného tématu. Celý rozhovor tazatel přizpůsobuje průběhu rozhovoru a samotnému respondentovi.

Tento typ rozhovoru je pro mě ideální, z toho důvodu, že je flexibilnější a mohu se odchýlit od ucelené struktury jakou má strukturovaný rozhovor. Mám možnost doptávat se a pokládat doplňující otázky, které mě v průběhu rozhovoru napadnou. Hlavní témata a klíčové otázky v dotazníku mi pomáhají, abych je nezapomněla respondentovi položit, neboť jsou pro můj výzkum stěžejní.

Před zahájením prvního oficiálního rozhovoru jsem provedla zkušební předvýzkum na vzorku tří osob z rodinného kruhu. Díky předvýzkumu jsem zjistila nepřesnosti v otázkách i ve způsobu pokládání otázek. Nejasné otázky jsem upravila, aby byly pro respondenty srozumitelnější. Také jsme se zlepšila ve formulaci dotazování a v celkovém projevu.

Na začátku rozhovoru jsme se respondentovi představila a oznámila mu, že je rozhovor anonymní a budu ho nahrávat. Dále jsem přirozeně pokračovala tím, že jsem se respondenta zeptala, jaký má den a jestli se cítí dobře. Tato nenucená konverzace nastolí příjemnou atmosféru a tazatel i respondent se více uvolní. Dále pokračoval rozhovor otázkami na demografická data o respondentovi. Rozhovory byly prováděny u respondentů na zahradě v místě, kde jim to bylo příjemné, a kde jsme byli sami pouze tazatel a respondent. Všechny rozhovory jsou zaznamenány na diktafonu v telefonu a uchovány v digitální podobě.

Respondentům jsem vždy položila určitou otázku a nechala je volně mluvit, když mě něco zaujalo doptávala jsem se na tu skutečnost dál a tím se rozhovor rozšířil. Pokud respondent nebyl dostatečně výřečný a nedozvěděla jsem se vše, co jsem potřebovala, pokládala jsem mu další otázky. Díky tomu, že jsem většinu respondentů znala osobně nebo to byli známí známých byl rozhovor příjemný a přátelský.

3.2.2. Výzkumný vzorek

K výběru zkoumaného vzorku jsem použila metodu účelového výběru. Výběr vzorku pro můj výzkum nebyl žádný problém z toho důvodu, že většinu respondentů jsem osobně znala. U zbytku vzorku jsem použila techniku nabalování tzv. sněhové koule. Vybraní respondenti byli ochotní se výzkumu zúčastnit a práce s nimi byla příjemná. Snažila jsem se, aby byl výběr respondentů pestrý z hlediska dosaženého vzdělání, povolání a rodinného stavu. Také jsem se snažila o rovnováhu mezi pohlavími, aby byl ve výběru stejný počet mužů a žen. To se mi ale nepodařilo a ve výběru převažují ženy. Primární cíl ve výběru pro mě ale byl, aby se respondenti dali rozdělit na dvě poloviny podle cílové skupiny respondentů, a to podle věku na mladší 40 let a starší 40 let.

3.2.3. Etika výzkumu

V etických otázkách výzkumu jsem se řídila základními principy, které stanovila Americká sociologická organizace v roce 1997. Podle sociologa Anthonyho Giddense: „*Všechny výzkumy týkající se lidí, a to nejen v sociologii, mohou přinášet etická dilemata*“. [Giddens 1999: 524] Všechny respondenty jsem informovala o tom, čím se výzkum bude zabývat, jakou metodu sběru dat jsem zvolila, a k čemu dále použiji získaná a vyhodnocená data. Respondenty jsem ubezpečila, že rozhovory budou anonymizovány. Veškerá ostatní data, jako například zveřejněné fotky ze zahrad respondentů jsem od nich samých měla dovolené. Pořízené zvukové nahrávky slouží pouze k transkripci a dále k analýze a byly pořizovány se souhlasem respondentů. Všichni respondenti se výzkumu účastnili zcela dobrovolně a s mými podmínkami ústně

souhlasili. Dále jsem respondenty informovala, že nasbíraná data budou použita pouze pro účely mého výzkumu, a je důležité, aby byli otevření a nebáli se sdělovat mi svůj vlastní názor. Otázky, které by byly pro respondenty nepříjemné a nechtěli na ně odpovídat vynechám.

3.2.4. Charakteristika zkoumané lokality

Výzkum jsem prováděla v blízkosti místa bydliště, tedy v okolí Čáslavi. V okolí Čáslavi se nachází mnoho vesnic, a samotné město má mnoho rodinných domů se zahradami. Na okraji města se nachází zahrádkářská kolonie pod názvem Základní organizace Českého zahrádkářského svazu Čáslav, ve které jsou zahrady pouze v soukromém vlastnictví. Čáslav je město ležící ve Středočeském kraji a leží v okrese Kutná Hora. S rozlohou 26,46 km² bych Čáslav přiřadila k menšímu nebo střednímu městu v kraji. Počet obyvatel činí přibližně 10 tisíc. Městem protéká řeka Brslenka, která je na horním toku nazývána také Čáslavka a je levostranným přítokem řeky Doubravy. Čáslav je bohatá na prostory zeleně. Přímo ve městě se nacházejí hned 3 parky Lesopark Vodranty, Psí park a Park R. Těsnohlídka. V samém středu města je rozsáhlý Podměstský rybník a na okraji města se nachází rybník Homolka. Zahrádkáři, se kterými jsem prováděla výzkum bydlí v Čáslavi anebo jejím blízkém okolí.

3.2.5. Charakteristika respondentů

Respondenti jsou rozděleni na dvě skupiny dle věku. Jedna skupina je tvořena narátory mladšími čtyřiceti let a druhá narátory staršími čtyřiceti let. U respondentů je uveden reálný věk kvůli rozdělení, povolání, dobu, po kterou zahrádkaří a typ zahrady. Také uvádím u respondentů čísla podle toho, jak byly rozhovory prováděny. V empirické části jednotlivé respondenty blíže charakterizuji a hodnotím samotný průběh a přínos provedeného rozhovoru.

Tabulka 6 - Seznam respondentů

JMÉNO	VĚK	POVOLÁNÍ	DOBA ZAHRÁDKAŘENÍ	TYP ZAHRADY
RESPONDENT 1	75	Důchodkyně	45	U rodinného domu
RESPONDENT 2	55	Vychovatelka ve školní družině	45	U rodinného domu
RESPONDENT 3	26	Expedientka	6	U rodinného domu
RESPONDENT 4	32	Mateřská dovolená	6	U rodinného domu
RESPONDENT 5	64	Automobilový technik	15	U rodinného domu
RESPONDENT 6	36	Elektrikář	4-5	U rodinného domu

3.2.6. Zpracování dat

Všechny rozhovory a sběr dat jsem prováděla od září 2022 do listopadu 2022. S rozhovory jsem chtěla začít co nejdříve kvůli tomu, že zahrádkaření bylo ještě aktuální a zahrádkáři tak měli své působení na zahradě po celý rok ještě v živé paměti. Také v tomto období bylo možné provádět rozhovory přímo na zahradách respondentů tzv. metodou go-along, kde jsem sama mohla vidět, jak zahrádkáři. Tato metoda pro mě byla velice přínosná, neboť se respondenti více rozmluvili, když mi mohli svou zahradu ukázat, a tudíž ji i lépe popsali. Po dokončení rozhovoru jsem si zaznamenala délku a datum provedení rozhovoru. Co nejdříve po skončení rozhovoru jsem zvukové nahrávky ručně přepsala a poté analyzovala. Pro přepis rozhovorů jsem zvolila metodu tzv. doslovné transkripce, tedy převod mluveného slova do písemné podoby. Z časového hlediska se jedná o dosti náročný proces, ale je podmínkou pro dobrý a podrobný přepis a vyhodnocení. [Hendl 2005]

Pro analýzu dat jsem zvolila program MAXQDA 2022 z toho důvodu, že jsem s ním už pracovala a mohla jsem plně využít své zkušenosti ze školní výuky. Do programu MAXQDA 2022 jsem nahrála všechny přepsané rozhovory do jedné složky, abych mezi nimi mohla snadno přepínat. Poté jsem rozhovory jednotlivě kódovala pomocí otevřeného kódování. Při tomto typu kódování výzkumník kóduje prvním průchodem daty, lokalizuje v textu klíčová témata a těm poté přiřazuje příslušné označení. Klíčová témata jsou zprvu na nízké úrovni abstrakce a pojí se s prostudovanou literaturou nebo ke stanoveným výzkumným otázkám. Výzkumník tento seznam témat organizuje, třídí a doplňuje v další analýze. [Hendl 2005] Hendl zdůrazňuje, že je důležité, aby výzkumník navrhoval stále abstraktnější kategorie, ty totiž pomáhají při návrhu teorie. [Hendl 2005] V rozhovorech jsem si nejprve stanovila klíčové kódy podle výzkumných otázek. Poté jsem k těmto kódům seskupovala další příslušné kódy podle kategorií. Tyto kategorie jsou podle Dismana tvořeny podle obsahu získané informace a naším porozuměním této informaci [Disman 2002; 317]

4. EMPIRICKÝ VÝZKUM

4.1. Deskripce získaných dat

Data jsou v této kapitole řazena podle toho, jak byly jednotlivé rozhovory s respondenty provedeny. Respondenti jsou nejdříve krátce představeni a potom následuje jejich samotná charakteristika. Samotná charakteristika respondentů je sestavena podle výzkumných otázek a podle struktury scénáře polostrukturovaného rozhovoru. Jako první se zabývám důvody vedoucí respondenty k zahrádkaření. Dále se zaměřím na to, co je k zahrádkaření motivuje a kolik času a jakou činností na zahradě průměrně stráví. Věnuji se též kladům a záporům v zahrádkaření a samotné otázce, zda se to ekonomicky vyplatí. Následně se zaměřím na samotné rozdělení a vzhled zahrady a ekologii.

4.1.1. Respondent 1

První respondentka je 75letá důchodkyně. Vlastní zahradu u rodinného domu, kde momentálně žije už jen se svým manželem. Rozhovor probíhal u respondentky doma. Respondentka začala zahrádkařit už v útlém věku, kdy pomáhala na velkém rodinném statku. Narodila se do početné rodiny. Zahrádkaření pro ni tedy bylo už od malička zdrojem potravin pro svoji rodinu. Respondenta se vše okolo zahrádkaření naučila od své maminky, která byla velká zahrádkářka. Když se respondentka vdala a narodili se jí 3 děti, koupili si s mužem dům s velkou zahradou. Zde pokračovala v zahrádkaření, aby mohla ušetřit na potravinách a mohla dětem vyrábět domácí zavařeniny a příkrmy. Pro respondentku je zahrádkaření koníčkem a vášní, u které si zároveň odpočine. Úroda zahrady vystačila i přes zimu, a tak respondentka dokupovala jen některé druhy ovoce a zeleniny, tudíž je pro ni samozásobení finančně výhodné.

Největší přínos v pěstování vlastního ovoce a zeleniny vidí v tom, že je všechno v bio kvalitě a je to ekonomicky výhodné. Časově se jí práce na zahradě nevyplatí ale jak sama říká, o času to není. Nejvíce času zabere okopávání a plení a následně zalévání, protože teď je obecně hodně sucho a zahrada potřebuje vydatnou závlahu. Zalévání řeší pomocí zachytávání dešťové vody do sudů. Dále má na zahradě dvě studny, ze kterých čerpá vodu a z konví poté zalévá celou

zahradu. Na své zahradě se snaží být ekologická. Minimálně používá chemické postřiky proti škůdcům a plísním a vždy dodrží lhůtu, po kterou se nesmí potravina jíst. Jinak ale hnojí pomocí namočených slepičinců, kopřiv nebo slupek od banánů. Dále má na zahradě kompost, kterým také přihnojuje. Nepoužívá žádná umělá hnojiva. Do kompostu dává všechnen odpad ze zahrady, přes zbytky rostlin, skořápek od ořechů, slupky ze zeleniny a ovoce po rostlinný odpad z kuchyně.

Estetická stránka zahrady je pro ni velmi důležitá. Snaží se, aby zahrada vypadala pěkně a byla dobře upravená. Chce mít všechny záhonky srovnané vedle sebe, vysekanou trávu okolo plotů, a aby tam neměla jámy od myši a od psa. Na respondentčině zahradě převažují ovocné stromy, brambory, kořenová zelenina a bylinky. V menším množství pěstuje například jahody nebo maliny. Okrasná zahrada je oddělena od užitkové a tvoří plochu zejména okolo domu. Úrodu se snaží zpracovat celou, když jsou přebytky, tak je rozdá přátelům a rodině. V domě má velký sklep, kam ukládá do beden brambory, mrkev, petržel a celer do písku. Do polic uskladní zavařeniny všeho druhu, povidla, šťávy z jeřábu, máty a bezinky a dále lihoviny ze švestek a meruněk. Ideální představa respondentčiny zahrady by vypadaly takto, zahradu by zmenšila na 300-400 m². Dále by chtěla jezírko s rybičkami, více okrasných stromů, a aby na zahradě nebyly brambory ani zelenina, jen bylinky. Z toho usuzují, že pro respondentku je práce na zahradě už vysilující a raději by zahradu zjednodušila.

Ráda o zahrádkaření hovoří s přáteli v klubu seniorů, který navštěvuje s manželem. Porovnávají si výpěstky a probírají, co se komu povedlo a nepovedlo. Porovnávají si vzhled zahrady, kdy respondentka říká, že podle zahrady poznáš pána. Dlouhodobě se samovzdělává v oblasti zahrádkaření formou knih a časopisů. Sleduje také pořady o zahrádkaření v televizi. Do budoucna plánuje na zahradě přestat pěstovat brambory a pokácet nějaké stromy. Zasadila by hrušku, protože tu má jen jednu a víc by celou zahradu srovnala a zatravnila.

4.1.2. Respondent 2

Druhá respondentka pracuje jako vychovatelka ve školní družině a je jí 55 let. Vlastní zahradu u rodinného domu ve městě. Domácnost obývá s manželem a dvěma syny. Zahrádkaři po dobu 45 let.

Pochází z vesnice, kde pro ni zahrádkaření spočívalo v pomoci rodičům. Doma u rodičů byla velká zahrada, kde byla veškerá zelenina, o kterou se museli starat. Respondentka tedy nemá se zahrádkařením v mládí spojené hezké ale spíše špatné pocity, protože to všechno musela dělat z donucení. Po odstěhování od rodičů sama říkala, že nikdy nebude mít takové lány a nikdy v životě nebude takhle hospodařit. Ve 23 letech se provdala a s manželem si koupili rodinný dům se zahradou zhruba 1400 m². Zahrada byla ve špatném stavu a také ve svahu. Byly tam jen staré stromy a respondentka popisuje, jak cítila, že to tam chce dát dohromady.

„Mám strejdu, kterej vždycky říkal, když po tý zahradě jdeš, tak se musíš kochat, ale musíš zároveň se i najíst, takže tohleto si pamatuju, takže moje zahrádka se teď prolíná užitková s okrasnou.“

Hlavní důvod k zahrádkaření bylo pro respondentku využití potenciálu půdy. Za další respondentka nezapře kořeny, to že pochází z vesnice a že půda se má obdělávat. Respondentka postupem času zjistila, že ji zahrádkaření baví, a že to nemusí být jen to špatné. A jako další důvod uvedla to, že měla malé děti, kterým se snažila dávat domácí zeleninu a ovoce. Respondentka vypěstuje dostatek ovoce, někdy až nadbytek, ale se zeleninou má špatné zkušenosti.

„Zeleninu s tou mám špatný zkušenosti, protože když člověk nestříká a neběhá kolem toho jako blázen, tak se mi prostě nedařilo prostě vypěstovat úplně nádhernou úžasnou zeleninu, abych ji mohla jakoby zpracovat beze zbytku, ale prostě v podstatě pro naši rodinu to stačí.“

Časově ani cenově se jí pěstování vlastního ovoce a zeleniny nevyplatí. Dále o sobě respondentka tvrdí, že je zavařovací maniak, takže se snaží veškerou úrodu zpracovat bez zbytku. Ve sklepě má letos 700 lahví kompotů, džemu, zavařenin, čalamád, nakládané zeleniny a feferonek. Snaží se, aby se všechny výpěstky snědly čerstvé, ale co se nesní to zpracuje. S výpěstky neobchoduje, jen obdaruje rodinu,

ale spíše se snaží si přebytky uskladnit pro svou potřebu. Na zahradě tráví čas ideálně každý den hodinu. Má ráda, když je zahrada vzorně upravená a to zabere čas. Nejčastěji tráví dobu na zahradě její úpravou, kdy pleje a zastřihává rostliny. Někdy ale ani hodina nestačí a respondentka o víkendu tráví na zahradě klidně i 4-5 hodin denně. Největší přínos a výhodu v zahradě vidí tu, že se na zahradě ponoří do absolutního ticha a klidu. S květinami si i ráda povídá.

„Takže ten klid, ten klid a ta nádhera, když pod těma rukama se to jako daří, když ty kytičky kvetou a ta zelenina roste a strom je obalenej jabkama. To je prostě jako nejkrásnější jakoby obraz. To se tam hrozně ráda jako kochám. To si stoupnu a rozhlížím se a to je prostě hrozná jako paráda.“

Nevýhodu vidí v tom, že je to často náročná fyzická práce. K ekologii se staví spíše skepticky, na svoji zahradě ekologická je, ale vadí jí ten výraz. Podle respondentky nic 100% bio neexistuje.

„Na tuto otázku jsem alergická. Tím, že jsem holka z vesnice a vidím, jak dotyčná věc roste, a z čeho roste, a proč roste. A vím, že všechny půdy prostě jsou vyžilý za ty roky, co je obhospodařujeme, takže aby nám něco vyrostlo, dejme tomu mrkve, tak do té půdy musíme to hnojivo dopravit. Protože jako ty půdy jsou mrtví, když tam nedodáte bobky, tak tam musíte dodat něco chemickýho. Nevím, jak každej bio zemědělec shání jako kvalitní rozleželý kravský nebo koňský hnůj, takže si myslím, že tam dodává něco, co jako není úplně bio.“

Na své zahradě se snaží být ekologická, hnojí kravským hnojem, který jí vozí soused. Škůdce neřeší a rostliny nijak chemicky neošetřuje. Dále má na zahradě kompost, jehož hlínu poté využívá jako hnojivo pro rostliny. Zahradu má rozdělenou podle toho, čemu se kde daří. V jedné části má zeleninu, ovocné stromky jsou kolem dokola zahrady ale většinu zahrady pokrývají okrasné rostliny. Nejvíce pěstuje jahody, rybíz a angrešty. Zahrada je podle respondentky v podstatě vizitka domu. Pro respondentku je estetika zahrady velice důležitá. Pro respondentku je důležitý dojem, který zahrada vytváří na přátelé. Na zahradě vytváří milá zákoutí, má tam okrasné jezírko a koupací jezírko s pláží. Venkovní stavby, které vzhledově zapadají, ohniště, na kterém se dá opékat. Zahrada je její chloubou, ale přiznává že udělala spoustu chyb, ze kterých se ale poučila.

Svoji ideální zahradu by si představovala jinak, ale s momentálním vzhledem své zahrady je spokojená. V zahrádkaření se intenzivně samovzdělává, baví ji číst knihy a časopisy se zahrádkářskou tematikou. Také je členka facebookových skupin např. Zahrádkáři a Naše zahrada, ve kterých je i rádcem a pomocníkem pro další členy. Respondentka měla velký sen stát se zahradní architektkou, ale bohužel jí tento sen nevyšel. Závlahu vody řeší pomocí systému hadic na zahradě. Dále má dvě velké nádoby na dešťovou vodu a pivovarskou studnu se zásobou užitkové vody. Plány do budoucna má respondentka takové, že chce stále udržovat zahradu upravenou a spíše sázet rostliny, které už nevyžadují tolik práce a tolik času se o ně starat. Zahrádkaření si chce spíše usnadnit a dále v něm pokračovat. Ráda používá své staré zahradní náčiní, za moderní nerada utrácí. Zahrádkaření je pro ni vším, je to pro ni odpočinek a prodloužená ruka do přírody.

4.1.3. Respondent 3

Třetí rozhovor v pořadí jsem prováděla s 26letou respondentkou, jež pracuje jako expedientka. Žije v jedné domácnosti se svojí maminkou a dvěma bratry. Zahrádkaři na zahradě své babičky, která se kvůli zdravotním důvodům o zahradu nemůže už 6 let starat. Babička respondentce zahradu odkázala, protože věděla, že respondentka ráda zahrádkaři a je to její koníček. Zároveň se respondentka už od útlého věku učila od babičky veškerou práci okolo zahrady. V rodině respondentky nikdo jiný zahradu nemá ani neměl. Respondentka v rozhovoru řekla, že jí na zahradě baví hlavně výzvy v podobě pěstování exotických druhů rostlin. Respondentka má od dětství zahrádkaření spojené s hezkými pocity, nikdy do toho nebyla nucena a sama se chtěla od babičky učit. Má radost z dobře odvedené práce. Vypěstuje dostatečné množství plodin pro sebe a svou rodinu, dokupuje pouze u nás těžko vypěstovatelné plodiny. Nejvíce na zahradě pěstuje zeleninu. Svou úrodu se snaží uchovat i přes zimu například zamražením, zavařením či uskladněním ve sklepech. Zbylé přebytky ráda rozdává přátelům a rodině. Cenově se respondentce pěstování vlastního ovoce a zeleniny nevyplatí.

„Je to fakt prostě koníček, který se mně osobně nevyplatí, ale který mě prostě baví.“

Na zahradě tráví v průměru tři hodiny denně, ale někdy je času málo a na zahradu se nedostane vůbec. Respondentka je na své zahradě ekologická, hnojí převážně koňským hnojem od sousedů a nepoužívá žádné chemické postřiky ani hnojiva. Škůdce nijak neřeší. Na zahradě má kompost, do kterého dává všechny odpad ze zahrady a poté s vykompostovaným materiálem hnojí a nahrazuje starou vyschlou půdu za novou. Nevýhodu respondentka spatřuje v ekonomické stránce zahrádkaření. Respondentka si raději koupí dražší sazenice a semínka, které se jí více líbí. Výhodu spatřuje v možnosti vypěstování vlastní zeleniny a ovoce.

Závlahu zahrady je řešena zachytáváním dešťové vody po celý rok. Zachytává ji převážně do beden a následně dešťovou vodu koněvkou přelévá do PET lahví, které ukládá do sklepa a s nimi zalévá. Z vodovodu zalévá jen výjimečně. Nejvíce pěstuje rajčata, kterých má každý rok 10-15 druhů. Zahradu má rozdělenou na okrasné a užitkové rostliny. Okrasné rostliny jsou na jedné straně zahrady společně se skalkou, užitkové jsou na druhé straně zasázené v záhoncích.

Obě poloviny zahrady jsou rozdělené trávíkem. Na zahradě převažují užitkové rostliny.

Pro respondentku jsou důležité oba aspekty zahrady, jak funkčnost, tak estetika. Respondentka se ráda inspiruje od ostatních zahrádkářů a sousední zahrady si s oblibou fotí. Její vysněná zahrada by vypadala úplně jinak a respondentka doufá, že jednou takovou zahradu bude mít. Vytoužená zahrada je převážně rovinatá s větším důrazem na odpočinkové zóny a menším důrazem na užitkovou část. Respondentka je členkou skupin Zahrádkáři a Zahrádkaření na sociální sítích. Respondentka investuje do zahrady a tento rok si nakoupila nové zahradnické vybavení. Zahrádkaření je pro ni koníčkem a místem odreagování a odpočinku.

4.1.4. Respondent 4

Další rozhovor jsem dělala s 32letou respondentkou na mateřské dovolené, jež zahrádkaří na zahradě u rodinného domu. Její rodinu tvoří manžel a dvě malé dcery. Respondentka zahrádkaří po dobu 6 let. S prací na zahradě začala už jako malá na zahradě rodičů, kdy byla nucená pomáhat, a to vedlo k tomu, že se zahradničením měla spojené negativní pocity a neviděla v zahrádkaření žádný smysl. Její názor se změnil po svatbě. Manžel rád zahrádkaří a respondentka se k němu přidala a začalo ji to bavit. Stalo se to pro ni odpočinkem a radostí. Hlavní motivací pro pěstování vlastního ovoce a zeleniny bylo narození dvou dcer. Podle respondentky jsou vypěstované potraviny doma zdravější a člověk ví co jí, kdežto v krámě je ovoce chemicky ošetřené a člověk neví, co jí.

Na své zahradě se respondentka snaží být ekologická. Ke hnojení používá koňský a granulovaný hnůj. Škůdce řeší převážně manžel, a tak respondentka přesně neví, čím a jak je odstraňuje. Podle ní se ale manžel snaží používat co nejméně škodlivé prostředky. Snaží se také třídit odpad a učit tomu i děti. Dále mají na zahradě kompost pro hnojení zahrádky. Respondentka by chtěla, aby měli u domu všechny druhy kontejnerů, aby mohli třídit veškerý odpad. Na zahradě nevypěstují dostatek plodin, aby rodina byla kompletně soběstačná, některé potraviny musí dokupovat. V letním období jim výpěstky stačí a ovoce a zeleninu kupovat nemusí. Přebytky se snaží zpracovat na zimu zavařením nebo zamražením. Když zделají potraviny doma vypěstované, tak převážně kvůli dětem dokupují ovoce, které nemohou vypěstovat jako banány, mandarinky a pomeranče. Nejvíce na zahradě pěstuje rajčata, které i zavařují. Cenově se zahrádkaření respondentce vyplatí.

„V dnešní době cenově asi určitě jo. Časově to nevím, ale netrávíme na tom tolik času nebo já, manžel asi víc.“

Přebytky rozdávají rodině a přátelům. Na zahradě převažují zejména užitkové rostliny. Zahrada je rozdělena tak, že užitkové rostliny jsou na záhoně a zvláště jsou ovocné a okrasné stromy. Respondentka provádění pravidelné pleni a úpravu zahrady. Otázky zahrádkaření ráda konzultuje s přáteli, se kterými si předávají zkušenosti. Závlaha zahrady je vyřešena pomocí zachytávání dešťové vody do sudů nebo zaléváním z hadice. Za zahradní vybavení respondenta neutrácí

peníze, stačí jí funkční starší vybavení. Na své zahradě by do budoucna chtěla skleník, aby si mohli rostlinky pěstovat už od semínka a mohli sklízet dřív. Jinak je ale se svou zahradou spokojená. Do budoucna plánuje věnovat zahrádkaření více času na úrovni zábavy, vypěstuje zeleninu a ovoce pro svoji rodinu a odpočine si tam. Vášeň to pro respondentku není.

4.1.5. Respondent 5

Pátý rozhovor jsem provedla s 64letým respondentem, který je povoláním automobilový technik a sdílí domácnost s manželkou a dětmi. Zahrádkaření se věnuje 15 let a zahrádkařit začal na své zahradě u rodinného domu. Respondent se narodil ve velkém městě, kde dlouhá léta bydlel v bytě, a tudíž se zahrádkařením neměl žádné zkušenosti. Respondent od útlého věku zastával názor, proč by si měl ovoce nebo zeleninu pěstovat, když si ji může koupit v obchodě. Zahrádkařit začal až na svojí zahradě, kde se pokoušel vypěstovat brambory. Brambory se sice povedly ale respondenta práce na zahradě nebavila, a tak veškerý volný čas věnoval stavbě domu a zahrada šla v tu chvíli stranou. Postupem času si respondent k zahrádkaření našel cestu při snaze o vypěstování vlastní zeleniny.

„Tak jsem se do toho pustil a chytlo mě to natolik, že si nedovedu představit, že bych některý léto něco neudělal. Takže asi postupem času, jak člověk věkově dozrává, tak zjišťuje, že jsou i lepší pochutiny, než který se daj koupit v Bille a v Lidlu. A není nad to si vypěstovat svoji vlastní kedlubnu a rajče, to rajče je chuťově úplně o něčem jiném.“

Respondent měl hned několik důvodů k pěstování vlastního ovoce a zeleniny. Prvním důvodem je podle něj nesrovnatelná chuť ovoce a zeleniny vypěstované doma a koupené v obchodě. Druhý důvod respondent vidí ve zdravém stravování zejména pro jeho děti. Respondent se snaží na své zahradě chovat ekologicky ale sám říká, že když chce člověk něco vypěstovat, tak musí použít nějaké chemicky postřiky. Respondent například používá chemické postřiky na ovocné stromy.

„Takže ať chceš nebo nechceš, stejně to prostě ten postřik tam musíš dát. V omezený míře ale stejně. Ale ty děti to v tý potravíně snědí. Furt je to ale postřik, o kterým vím, než když koupíš broskev v obchodě, ta je stříkaná 10 x tolik.“

Ovoce a zeleninu hnojí koňským, kravským a granulovaným slepičím hnojem. Dále má na zahradě kompost. Respondent na své zahradě nevypěstuje dostatek potravin pro soběstačnost rodiny. Větší část ovoce a zeleniny musí dokupovat. Hlavní problémem je uskladňování plodin. Pro respondenta je důležitá čerstvost surovin, avšak v zimním období výpěstky zamrazuje a zavařuje. Na časovou a cenovou náročnost respondent nehledí.

„I kdyby to stálo sebevíc, tak to udělám. Víím, že ty rajčata jsou pro ty děti lepší než ty kupovaný, nekoukám, jestli se to vyplatí nebo nevyplatí, a tím to končí. Prostě to udělám.“

Úrodu se snaží maximálně zpracovat beze zbytků. Přebytky daruje rodině, ale jinak s nimi neobchoduje. V letním období tráví respondent na zahradě zhruba hodinu denně. Nejčastěji tráví čas na zahradě péčí o rostliny, vytrháváním plevelu a celkovou úpravou záhonů. Podle respondenta je největším přínosem je naučení dětí pracovním hodnotám. Další motivací je zábava a zisk vlastních plodin. Na respondentově zahradě převažují užitkové rostliny a stromy. Estetická stránka pro respondenta není důležitá. Respondent se sám snaží vzdělávat v oblasti zahrádkaření pomocí časopisů jako Zahrádkář. Dále je také členem facebookových skupin, zahrádkaření je pro něj hlavně odpočinkem a koníčkem.

4.1.6. Respondent 6

Rozhovor 6 jsem prováděla s respondentem, kterému je 36 let je elektrikář a vlastní zahradu u rodinného domu, ve kterém žije se svou manželkou. Rozhovor se uskutečnil u respondenta doma. Respondent začal se zahrádkařením na zahradě před 4-5 lety po dostavění rodinného domu. Předtím se zahrádkařením neměl žádné zkušenosti. První jeho zkušenosti v zahrádkaření začali už v jeho bytě, kde měl velký balkón. Na balkóně se ale nedalo vypěstovat dostatek plodin, a tak se do velkého pěstování respondent pustil až na zahradě u rodinného domu. Hlavním důvodem pro pěstování vlastní zeleniny a ovoce bylo to, že respondent chtěl svoje bio ovoce, které je bez pesticidů a jiných chemických postřiků. Respondent se zajímá o ekologii, a to promítá i do svého zahrádkaření. Úroda respondenta je dostatečná pro potravinovou soběstačnost, přebytky se snaží maximálně zpracovat nebo darovat přátelům a příbuzným. V obchodě dokupuje exotické plodiny v bio kvalitě.

Respondent jako hnojivo používá koňský hnůj, který vyměňuje se známým, a také má na zahradě vermikompostér se žížalami. Po dobu respondentova pobytu v bytě pozoroval hromadění rostlinného odpadu z kuchyně. Při hledání způsobu zpracování tohoto odpadu našel speciální typ kompostování využívající kalifornské žížaly. Po přestěhování do rodinného domu vermikompostér přemístil na zahradu.

„Jako první bych chtěl říct, že mi trvalo nějakou dobu, než jsem přišel na to, jak a čím a jak často ty žížaly krmit. Nejvíce mám žížalího čaje. Je to vlastně přebytečná voda, která vytejká z kompostu. Tou vodou zalejvám kytky. Na internetu se s tím i obchoduje, protože je to výborný hnojivo. No a ten hlavní produkt, ten vykompostovanej materiál, je ta v uvozovkách hlína, kterou žížaly vytvoří. Trvá to poměrně dlouho, ale je to ta nejlepší zemina, kterou můžete rostlinám dát.“

Na respondentově zahradě převažují užitkové rostliny. Přebytky se respondent snaží zpracovat zavařením a zamražením. Bylinky suší v sušičce a dále je používají jako koření, nebo na čaj. Zahrádkaření je pro respondenta časově a ekonomicky náročné a pěstování vlastní zeleniny a ovoce se respondentovi vyplatí. Respondent se v oblasti zahrádkaření snaží samovzdělávat pomocí internetu. Na Facebooku je členem skupiny Vermikomposter a Zahrada. Zahradní

vybavení si respondent koupil nové a moderní, které mu, jak sám doufá vydrží dlouho. Nejvíce času na zahradě tráví samotnou úpravou zahrady, protože respondentovi záleží na estetické stránce své zahrady. Největší přínos a výhodu vidí respondent v tom, že má svoje bio potraviny a ví co jí.

„Člověk prostě má hlad, tak jde na zahradu a nají se tam. Myslím, že i jako ušetříme nějaký ty peníze, když se nám podaří to pěstování. Nevýhoda je asi jen ten čas, ale tak to mně nevadí.“

Zahradu má respondent rozdělenou na dvě půlky podle plodin, které zde pěstuje. Jedna půlka je okrasná, o tu se nejčastěji stará manželka. Respondent je raději na užitkové části, kde má pole a záhony. Závlahu zahrady řeší respondent zachytáváním dešťové vody. Dále má respondent za domem potok, ze kterého zalévá zahradu. Svou zahradu považuje za ideální. Užitkovou část zahrady by respondent nechtěl rozšiřovat. Zahrada a práce s ní spojená na respondenta v některých chvílích vrhá tlak, ale respondent to bere jako součást zahrádkaření, která k tomu patří. Zahrádkaření je pro něj koníčkem. Znamená pro něj zdraví a odpočinek.

4.2. Analýza dat

V této kapitole se zaměřím na samotnou analýzu získaných dat z rozhovorů, které porovnám s výzkumnými otázkami. Nejprve charakterizují kódy k výzkumným otázkám, které jsem vytvořila v MAXQDA 2022, a podle kterých jsem rozhovory analyzovala. Dále se budu věnovat samotnému rozboru výzkumných otázek podle odpovědí respondentů.

4.2.1. Kódy k výzkumným otázkám

Základem pro vymezení kódů pro zjednodušení analýzy rozhovorů byly výzkumné otázky.

Jaké jsou důvody vedoucí k zahrádkaření?

- Kódy: Zdravé potraviny pro děti, vlastní zdravé potraviny, finanční úspora, koníček, odpočinek, zvyk/tradice, zábava – sdružování/komunikace, samovzdělávání.

Jak se tyto důvody liší u různých generací zahrádkářů?

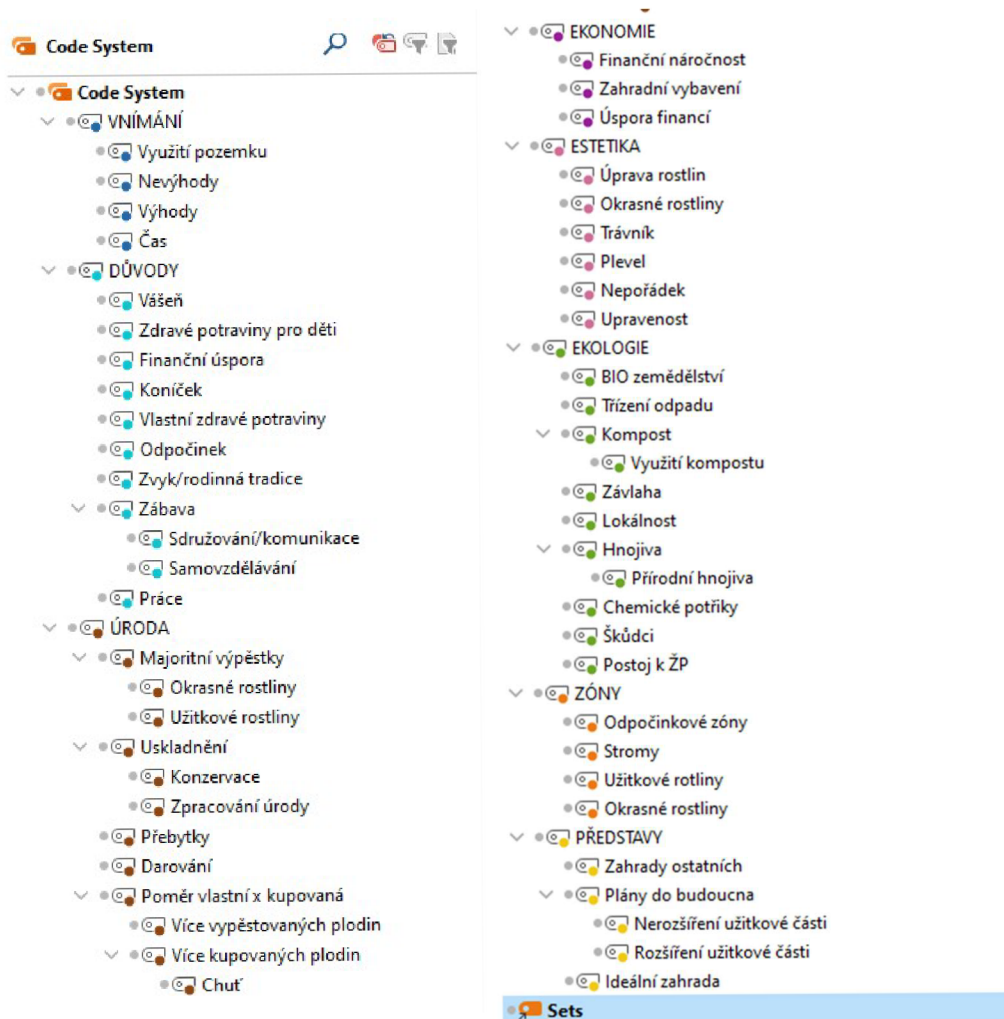
- Kód: věk respondenta

Jak hodnotí uživatelé zahrad tento prostor z hlediska funkce a estetiky?

- Kódy: Úprava zahrady, okrasné/užitkové rostliny, uskladnění výpěstků, úspora financí,

Vyznačují se zahrádkáři tíhnutím k ekologickým aspektům?

- Kódy: Bio zemědělství, kompost, závlaha, hnojiva, postřiky, škůdci, lokálnost, postoj k životnímu prostředí

Obrázek 1 - Kódy k výzkumným otázkám

4.2.2. Výzkumné otázky

4.2.2.1. Jaké jsou důvody vedoucí k zahrádkaření?

Nejprve představím jednotlivé kódy. Kód zdravé potraviny pro děti se v rozhovorech vyskytl 7x ve 4 rozhovorech. Pěstování vlastních zdravých potravin pro děti je tedy jedním z důvodů vedoucím k zahrádkaření. Další důvod byl získání vlastních zdravých potravin, a to u respondentů, kteří nemají děti, proto jsem se rozhodla tento důvod sloučit do jednoho jako „získání potravin“, neboť zahrádkařům jde o vypěstování svých vlastních zdravých potravin, jen k tomu mají jiné motivace. Pro zařazení respondenta do této subkategorie vlastní zdravé potraviny muselo být z rozhovoru zřejmé, že má vztah ke zdravému životnímu stylu a jde mu právě o to, aby potraviny byly pěstovány v souladu s ekologickými zásadami v zahrádkaření.

Respondent 4, 32 let: „*Jaký byl ten hlavní motiv toho, proč jste si pořídili k domečku zahradu?* Protože máme děti a chci, aby jedly zeleninu a ovoce vlastně, které si vypěstujeme, protože je nejlepší.“

Dalším kódem je finanční úspora. Finanční úspora u respondentů není klíčovým důvodem vedoucím k zahrádkaření. Jedni respondenti v samozásobitelství vidí finanční úsporu a druzí naopak vypověděli, že zahrádkaření pro ně není finančně výhodné. Žádného zahrádkaře to ale od této činnosti neodradilo.

Respondent 5, 64 let: „*A vyplatí se to, třeba cenově a časově to pěstování vlastního ovoce a zeleniny?* Na tom já vůbec nebazíruju, na to já nekoukám. I kdyby to stálo sebevíc, tak to udělám.“

Respondent 3, 26 let: „*A vyplatí se ti to cenově vlastně to pěstování?* Ne. *A časově?* Taky ne. Je to fakt prostě koníček, který se mně osobně nevyplatí, ale který mě prostě baví.“

Následujícím kódem je koníček. Právě koníček je častým důvodem vedoucím k zahrádkaření. Koníček považuji ve své práci za činnost, kterou člověk vykonává ve svém volném čase s vášní a pro radost, ne pro obživu. Také se respondenti samovzdělávají v oblasti zahrádkaření a můžou být členy nějakého sdružení. Často o zahrádkaření hovoří s přáteli a je to pro ně důvod k setkávání

se s dalšími zahrádkáři. Respondenti, pro které je zahrádkaření koníčkem tráví na zahradě více času. Zahrada je pro ně chloubou, kterou pečlivě udržují upravenou.

Respondent 2, 55 let: „*A samovzděláváš se nějak v oblasti zahrádkaření třeba pomocí nějakých receptářů, časopisů nebo i třeba na sociálních sítích?* Ano, všechny variety jsou správně. Mě to baví, to jako ne že bych se vzdělávala kvůli tomu, že jako je to potřeba nebo prostě to, ale někdo čte detektivky já čtu zahrádkářský knížky.“

Respondent 6, 36 let: „No tak času to zabere hodně, tím, že mi žena hodně pomáhá, tak ta práce jde líp, ale trávíme tam spolu hodně času. V období, kdy vše roste, tak jsme tam klidně celý den. My to máme rádi, máme z toho radost a vyčistíme si tam hlavu a jsme tam spolu.“

Dalším kódem je zábava, kterou jsem oddělila od kódu koníček, a to z toho důvodu, že pro respondenty je zábava něco méně než koníček. Tuto činnost provádí pouze pro zábavu, pro zabavení, ale není to pro ně vášeň. Je to jakési využití pozemku, který mají k dispozici. Zároveň je to přísun vlastních zdravích potravin. Respondenti, pro které je zahrádkaření pouze zábavou touto činností netráví tolik času jako respondenti, pro které je zahrádkaření koníčkem. Také pro ně zahrádkaření není hlavní činností ve svém volném čase, jako pro zahrádkáře, pro které je to koníček.

Respondent 4, 32 let: „*A samovzděláváš se nějak v oblasti zahrádkaření třeba pomocí nějakých receptářů, časopisů nebo i třeba na sociálních sítích?* Asi spíš jen, když vidím někde nějaký článek, třeba když potřebujeme něco k rajčatům, tak si to jako přečtu, třeba proč to chytá plíseň nebo proč to neroste. Ale, že bych si kupovala časopisy a pak to studovala, tak zas tak zapálená do toho nejsem.“

„*Takže je to pro tebe spíš nějaké uvolnění?* Je to pro mě zábava, pak prostě jsme rádi máme radost z toho, když to sklízíme, když nám to vyrostě.“

Nejvíce nasyceným kódem je odpočinek. Odpočinek na zahradě je pro respondenty jedním z nejdůležitějších důvodů vedoucí k zahrádkaření. Zahrádkaření je pro respondenty forma relaxace, kdy jsou sami a mohou se věnovat své oblíbené činnosti. Je to pro ně uklidňující kontakt s přírodou. Na zahradě respondenti mají tzv. odpočinkové zóny, například jezírka, pergoly, bazény apod.

Respondent 5, 64 let: „Já jsem tady strašně šťastnej. Pro mě je zahrada místem odpočinku, nabíjení. A i když jsem se tady sedřel jako kuň, tak stejně jsem vždycky byl po tý dříně takovej nabítej.“

Posledním kódem je zvyk/ tradice. Tento kód se vyskytl u 2 respondentů z 6 z věkové kategorie respondenti starší 40 let. Tím se potvrdil můj úsudek, že jedním z důvodů vedoucí zahrádkáře starší 40 let k zahrádkaření jsou zkušenosti, které jim byli předány v mládí jejich rodiči. Není to pro ně ovšem ten hlavní důvod k zahrádkaři. Respondentky 1 a 2 pocházejí z vesnice, kde bylo tradičnější praktikovat samozásobitelství a zahrádkaření než ve městech. Respondentky se shodují v nepříjemných zkušenostech se zahrádkařením z dětství, kdy byli do těžké práce na zahradě nuceny. Tato zkušenost nevedla k nepraktikování zahrádkářské činnosti.

Respondent 1, 75 let: „Ano, hlavně kvůli tomu, že maminka byla hospodyně, všechno se muselo zpracovat a já jsem to podědila po ní.“

Respondent 2, 55 let: „Rodiče měli velké hospodářství, takže jsme zahrádkařit museli vlastně od útlého dětství. Bohužel zahrádkaření spočívalo spíš v zemědělství. A práce spočívala vlastně v pomoci rodičům s obhospodařováním těch polí. Takže vzpomínky na první zahrádkaření jsou nemilé, protože to všechno bylo z donucení.“

Důvody vedoucí k zahrádkaření se u respondentů vzájemně propojují. Není to tak, že by byl jen jeden hlavní důvod, spíše respondent kalkuluje s vícero motivacemi. Pro lepší orientaci přikládám tabulku, ve které vidíme věk respondenta a důvod zahrádkaření. Respondenti jsou odlišeni barevně podle věku. Modrá je pro respondenty starší 40 let a růžová pro respondenty mladší 40 let. Tučně zvýrazněné důvody respondenti odpověděli na otázku: „Co se vám vybaví jako první slovo, když řeknu zahrádkaření?“ Z mého pohledu je právě tento důvod pro jedince nejdůležitější v zahrádkaření.

Tabulka 7 - Důvody vedoucí k zahrádkaření

JMÉNO	VĚK	DŮVOD ZAHRÁDKAŘENÍ
RESPONDENT 1	75	Finanční úspora, Koníček , Zdravé potraviny pro děti, Zvyk/tradice,
RESPONDENT 5	64	Finanční úspora, Odpočinek , Koníček, Zdravé potraviny pro děti
RESPONDENT 2	55	Koníček, Odpočinek , Zdravé potraviny pro děti, Zvyk/tradice
RESPONDENT 3	26	Koníček, Odpočinek
RESPONDENT 4	32	Odpočinek, Zábava , Zdravé potraviny pro děti
RESPONDENT 6	36	Odpočinek, Koníček , Vlastní zdravé potraviny

Nejčastějšími důvody vedoucí k zahrádkaření jsou odpočinek, koníček a zisk zdravých potravin pro děti. Následuje zvyk/tradice a vlastní zdravé potraviny. U tučně zvýrazněných důvodů můžeme vidět, že nejčastější slovo, které si respondenti se zahrádkařením spojují je odpočinek. To mě nepřekvapuje, protože valná většina respondentů v rozhovorech o odpočinku a spojení s přírodou skrze zahradu mluvila. Respondenti práci na zahradě neberou jako práci, ale činnost, u které si odpočinou a uleví myslí.

Respondent 3, 26 let: „Relax takovej ten na mysl. Si myslím, že tam na tý zahrádce si člověk odpočine.“

Respondent 2, 55 let: „*A zahrádkaření je pro tebe jakoby čím?* Zahrádkaření je pro mě vším, je to prostě úžasný relax.“

Druhým nejčastějším slovem je koníček. Koníček je podle mého výzkumu jednou z nejčastějších motivací vedoucích k zahrádkaření. Mohu se tedy přidat ke zjištění z výzkumů Jehličky, Kosteleckého a Smitha (2013) „Food Self-Provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s ‘Informal Food Production in the Enlarged European Union‘“, že zahrádkaření v České republice není motivováno ekonomickou nutností, ale je vykonáváno proto, že je to koníček. Zahrádkaření je pro jedince hlavně koníčkem, ze kterého mají vlastní zdravé výpěstky, které mají podle nich i lepší chuť než

kupované potraviny. Je to aktivita, která je i odpočinkem a pobytem v přírodou. [Jehlička, Kostelecký, Smith 2013]

4.2.2.2. Jak se tyto důvody liší u různých generací zahrádkářů?

Další výzkumnou otázkou je, jak se důvody k zahrádkaření liší u různých generací zahrádkářů. Respondenty jsem tedy rozdělila na dvě věkové skupiny, mladší 40 let a starší 40 let. Toto rozdělení jsem zvolila z toho důvodu, že jsem přesvědčená, že mladší generace zahrádkářů budou spíše zahrádkařit kvůli zisku bio potravin a kvůli zdravému životnímu stylu, který je v této době velice trendy. U starší generace respondentů bude dle mého názoru hlavním důvodem úspora financí a také zahrádkaření považují za zvyk. Překvapením bylo, že zisk zdravých potravin měl u obou věkových kategorií velké zastoupení. Důležité je zmínit, že u kategorie respondentů starších 40 let dominoval zisk zdravých potravin pro děti.

Dále jsem zjistila, že finanční úspora, jako jeden z důvodů k zahrádkaření, se vyskytuje pouze u kategorie zahrádkářů starších 40 let, tím se potvrdil můj předpoklad, že starší zahrádkáři zahrádkaří z důvodu úspory financí. V celkovém pohledu na všechny důvody je ale finanční úspora jako důvod vedoucí k zahrádkaření zmiňován málo, a tudíž ho nepovažuji za hlavní důvod vedoucí zahrádkáře k zahrádkaření. Zvyk/tradice se jako důvod vedoucí k zahrádkaření vyskytoval více u respondentů starších 40 let než u mladších 40 let. Zde je u respondenta zřejmé, že pokračuje v zahrádkaření po rodičích nebo jiných osobách, kteří ho tuto činnost naučili, na vlastním pozemku nebo udržuje zahradu na pozemku po rodičích.

Respondenti sice v rozhovorech uvedli, že začínali se zahrádkařením už v mládí se svými rodiči, ale v budoucnu to u většiny respondentů nebylo motivací k praktikování této činnosti. Tuto motivaci jsem v rozhovorech zaznamenala u jedné respondentky, která je z mého výzkumného vzorku zároveň nejstarší. Tato respondentka vyrůstala na vesnici, kde bylo zvykem, že půda se má obdělávat, a i ona v dospělosti tuto myšlenku převzala za svou. Nabízí se tedy, že s vyšším věkem je větší pravděpodobnost, že respondenti začali zahrádkařit kvůli tomu, že to bylo v jejich rodině zvykem. Touto hypotézou by bylo zajímavé se v jiném výzkumu dále zabývat. V rozhovorech jsem se také doptávala na začátek

zahrádkaření a někteří respondenti mají tyto začátky v mládí spojené s negativními pocity, tedy že do této činnosti byli rodiči nuceni a práce na zahradě je nebavila. Postupem času se ale k zahrádkaření vrátili a stalo se to jejich koníčkem. Dle mého názoru ocenili zkušenosti, které jim rodiče nebo prarodiče předali až v tu chvíli, kdy sami měli svůj pozemek, kde si chtěli vypěstovat svoje ovoce a zeleninu.

Kód odpočinek zmiňovali více zahrádkáři mladší 40 let ale mezi generacemi v této kategorii není velký rozdíl. Odpočinek pro zahrádkáře mladší 40 let může znamenat posezení s přáteli, grilování nebo klid a ticho na zahradě, útěk od všedního spěchu. Starší zahrádkáři vnímají spíše onu práci na zahradě jako odpočinek. Koníček jako důvod k zahrádkaření se více vyskytuje u zahrádkářů starších 40 let, ale opět není mezi generacemi velký rozdíl. Podle tučně zvýrazněných důvodů vede u zahrádkářů starších i mladších 40 let odpočinek jako odpověď na otázku: „Co se vám vybaví jako první slovo, když řeknu zahrádkaření?“. Mezi generacemi zahrádkářů můžeme pozorovat rozdíly, které jsou však malé na to, aby mohl být vyvozený závěr. Nebyly tedy pozorovány rozdíly mezi generacemi, které by bychom mohli jednoznačně přisuzovat vyššímu nebo nižšímu věku zahrádkářů. Důvody vedoucí k zahrádkaření se navzájem propojují, jak už jsem zmínila.

4.2.2.3. Jak hodnotí uživatelé zahrad tento prostor z hlediska funkce a estetiky?

V pořadí třetí výzkumná otázka je zaměřena na to, jak uživatelé zahrad mají tento prostor rozdělen na zóny podle toho, jaké rostliny zde pěstují. Dále jsem se zaměřila na samotnou otázku estetiky, tedy jak je pro respondenty důležitý vzhled jejich zahrady a jak by vypadala jejich ideální zahrada. Nejprve začneme rozdělením zahrady. Všichni respondenti v rozhovoru uvedli, že mají zahradu nějak rozdělenou. Rozdělují ji zejména podle funkce na záhony s užitkovými rostlinami, záhony s okrasnými rostlinami, na stromy a odpočinkové zóny. Největší zastoupení můžeme pozorovat u užitkových záhonů a stromů. Méně zastoupené jsou okrasné záhony a odpočinkové zóny, například bazény, jezírka, ohniště, altány. Jedna respondentka ale také uvedla, že má u sebe jak okrasné, tak užitkové rostliny. Dalším důvodem rozdělení zahrady na zóny je podle prostoru a podle vlastností půdy, kterou mají na své zahradě. Respondenti uváděli, jak pomocí zkušeností zjišťovali, na jakém místě mají nejlepší půdu pro pěstování určitých druhů plodin.

Respondent 2, 55 let: „Tak zahrada je v podstatě vizitka domu, žejo, je to venkovní domov. Doma se taky pyšnííte, jakou máte kuchyň a sedačku a tak. Takže zahrada by měla bejt vizitka nejenom vás ale i toho domu. A pro mě je to strašně důležitý a já jsem hrozně ráda, že přátelé, který ke mně chodějí, tak jako říkal, že mám hezkou zahradu nebo spíš krásnou, a že jim je tam dobře, a že se cítí jako pohodově a příjemně.“

Podle analýzy rozhovorů jsem zjistila, že všem respondentům záleží na vzhledu jejich zahrady. Pro všechny respondenty estetika není stejně důležitá. Společný aspekt důležitosti estetiky spočívá v upravenosti a uklizenosti zahrady. Zejména je důležité, aby byl vytrhaný plevel a posekaná tráva. Pro většinu zahrádkářů je důležité, jaký dojem udělá jejich zahrada na návštěvy a kolemjdoucí. Jeden respondent vypověděl, že estetika na zahradě pro něj není prioritou. Respondentova zahrada se musí líbit hlavně jemu.

Respondent 5, 64 let: „Asi by se mi to líbilo, ale nejsem otrokem tý zahrady. Já to neberu jako prestiž vůči sousedům, takhle na to já nehraju. Dělam si zahradu tak, aby se mi to líbilo. Teďka je to tu ve výstavbě. Mám to nějakým způsobem složený,

jako bordel to není. Pro mě není prioritou na zahradě, aby to bylo hezký. Musí se to líbit mně.“

V rozhovorech jsem respondentům pokládala otázku ohledně budoucnosti v jejich zahrádkaření. Odpovědi byli většinou podobné a respondenti plánují v zahrádkaření pokračovat.

4.2.2.4. Vyznačují se zahrádkáři tíhnutím k ekologickým aspektům?

Poslední otázka se věnuje ekologickým aspektům zahrádkaření. Zajímala jsem se, co pro respondenty znamená být na zahradě ekologický, jakým způsobem hnojí zahradu a jaké používají postřiky. Dále jsem se zajímala o způsob zavlažování zahrady a o stav zahradního vybavení.

Z analýzy rozhovoru vyplývá, že zahrádkáři se zajímají o ekologické zemědělství a snaží se být ekologičtí na své zahradě. Jedním z nejčastějších důvodů vedoucích k zahrádkaření je zisk zdravých potravin. Zdravé potraviny jsou pro zahrádkáře potraviny, které nejsou chemicky ošetřené pesticidy ani chemicky hnojené. Nejčastěji zahrádkáři argumentovali tím, že chtějí své děti stravovat zdravě. To znamená pěstovat svoje ovoce a zeleninu, která je zdravější než ta kupovaná v obchodě. Ekologické pěstování pro zahrádkáře znamená minimální nebo žádné užívání chemických postřiků a hnojiv.

Někteří zahrádkáři uvedli, že doma používají chemické postřiky, ale vědí, jaké a dodržují lhůty, než potraviny sklízí, a tudíž jsou jejich výpěstky zdravější než ty kupované. Tito zahrádkáři neuznávají 100% bio potraviny, protože podle nich nic není 100% bio.

Respondent 5, 64 let: „Mně to slovo trochu jako dráždí. Dneska chce být každý ekolog jo, Green Deal jo. To, když to slyším, to slovo, tak bych kopal do zadku každého, protože je to totální nesmysl. Každý člověk se musí starat a chovat k té přírodě tak, jak sám zvaží.“

Respondent 2, 55 let: „Takže pro mě bio je jenom marketingový tah a tahání peněz z lidí. Podle mě bio jako 100% bio neexistuje.“

Dále jsem se zahrádkářů dotazovala na hnojení zahrady a jaké používají postřiky proti škůdcům. Zahrádkáři se snaží chemickým postřikům vyhýbat a používají je jen ve výjimečných případech a jen na některé plodiny, pro které je postřik nezbytný k tomu, aby rostlina správně plodila. Chemická hnojiva nepoužívá žádný účastník tohoto výzkumu. Všichni respondenti mají na zahradě kompost, kterým poté hnojí zahradu. Jedna respondentka uvedla širokou škálu možných přírodních hnojiv.

Respondent 1, 75 let: „Kompost si děláme samy, vodu z okapů zachytáváme, namáčím kopřivy, namáčím slepičince, když jsme měli slepice, žádný umělí hnojiva nepoužíváme.“

Respondent 6, 36 let: „Ano, chtěl jsem si vypěstovat svoji zeleninu a ovoce, abych nemusel kupovat to stříkaný v obchodě. To mi vadí, že je to plný pesticidů.“

Respondent 2, 55 let: „Soused mi vždycky přiveze pěkně kravskej hnůj, no ideál. To prostě jako, zahrada si chrochtá, trošku to tam chvíli smrdí ale jinak dobrý.“

Zahrádkáři hnojí koňským a kravským hnojem, který získávají z blízkého okolí. Zajímalo mě, jak řeší závlahu zahrady. Zda zachytávají dešťovou vodu nebo zalévají hadicí z vodovodu. Všichni zahrádkáři se snaží zachytávat dešťovou vodu a z hadice zalévají jen výjimečně. V této části výzkumu jsem se respondentů ptala na to, v jakém stavu je jejich zahradní vybavení a zda za něj utrácí peníze nebo raději opravují své staré. Zde se respondenti starší 40 let shodují v odpovědi, že mají raději svoje staré vybavení, které si sami opravují. Za zahradní vybavení tedy neutrácejí. Mladší respondenti 40 let si raději koupí kvalitní a dražší vybavení, které jim do budoucna vydrží, poškozené nahradí novým. Zahrádkáři obecně činností na zahradě přispívají ke zlepšení životního prostředí, ale nedělají tuto činnost záměrně. Další důležitý bod k této otázce je plýtvání potravinami. Zahrádkáři v mém výzkumu se snažili minimálně plýtvat svými výpěstky. Přebytky ovoce a zeleniny se snažili maximálně zpracovat například uskladněním do sklepa, zamrazením nebo zavařením. U zahrádkářů funguje nepeněžní výměnný obchod s přebytky. Tímto vším zahrádkáři přispívají ke zdravému životnímu stylu.

Respondent 1, 75 let: „Máme veliké sklepy krásně klenutý, jako ve škole, takže tam uskladníme brambory do bedýnek, aby se daly prohlížet. Potom mrkev do písku potom celer petržel taky do písku, a potom už je spousta polic, ve kterých jsou

kompoty, zavařeniny, povidla, šťávy bezová, z černého jeřábu, mátová z bylinek, a hlavně je taky celá police slivovice. A to tam je úplně všechno ve sklepě.“

5. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo nalézt důvody vedoucí zahrádkáře k zahrádkaření v České republice. Dále jsem se soustředila na nalezení rozdílů těchto důvodů u dvou generací zahrádkářů mladších a starších čtyřiceti let. Na všechny výzkumné otázky bylo odpovězeno a díky tomu byl cíl mého výzkumu dosažen. Z dosažených výsledků vyplývá, že zahrádkaření je pro respondenty odpočinkem. Dalšími důvody vedoucími zahrádkáře k zahrádkaření je koníček a zisk zdravých potravin. Méně častými důvody pro zahrádkaření jsou pokračování v rodinné tradici a finanční úspora. Ve výzkumu jsem vymezila rozdíl mezi kódem zábava a kódem koníček. Z výzkumu vyplynulo, že pro respondenty znamená zábava něco méně než koníček. Tuto činnost provádí pouze pro zabavení, ale není to pro ně vášeň. Zahrádkařením netráví tolik času jako zahrádkáři, pro které je tato činnost koníčkem. Právě kód koníček představuje zahrádkaření s vášní a radostí.

Souhlasím tedy se studií od autorů Petra Jehličky, Tomáše Kosteckého a Joe Smitha „Food self-provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler’s Informal Food Production in the Enlarged European Union (2008)“, ve které výsledky jejich kvantitativního výzkumu ukázaly, že obyvatelé České republiky zahrádkaří, protože je to jejich koníček, ne protože by měli nedostatek potravin. Mezi další důvody patří zdroj zdravých a čerstvých potravin. [Jehlička, Kostecký, Smith 2013]

Dalším cílem této práce bylo pozorovat generační rozdíly v důvodech vedoucích k zahrádkaření mezi respondenty starší 40 let a mladší 40 let. Ze získaných dat vyplynulo, že tyto důvody se mezi generacemi příliš neliší. Nepotvrdila se moje hypotéza, že starší zahrádkáři 40 let tuto činnost praktikují zejména ze zvyku a pro úsporu financí. U respondentů starších 40 let výsledky ukázaly jako další důvod vedoucí k zahrádkaření zisk zdravých potravin pro své děti. U respondentů mladších 40 let se nepotvrdila hypotéza, že tito zahrádkáři zahrádkaří primárně kvůli zisku bio potravin a zdravému životnímu stylu. Tyto uvedené důvody zahrádkáři ve svých výpovědích zmiňovali, ale nejsou pro ně primární. Hlavní důvody k zahrádkaření zůstávají u obou generací stejné, a to odpočinek a koníček. Důvody vedoucí zahrádkáře k zahrádkaření jsou komplexní.

Žádný zahrádkář v mém výzkumu neuvedl pouze jeden důvod, ale spíše řadu vzájemně se propojujících důvodů.

Další oblast výzkumu byla zaměřena na otázku funkce, rozdělení a estetiky zahrady jako prostoru. Zahrádkáři se shodují v rozdělení zahrad do zón podle účelu. Nejčastěji je zahrada rozdělena na užitkové a okrasné zóny podle druhů pěstovaných rostlin, odpočinkové zóny a stromy. Největší zastoupení mají u respondentů užitkové záhony a stromy, které jsou povětšinou rozsazené na okraji pozemku. Okrasné záhony a odpočinkové zóny považují respondenti za oblíbené části zahrady. Všem respondentům záleží na vzhledu jejich zahrady. Zahrádkáři přikládají estetické stránce zahrady velký důraz. Zahradu udržují upravenou a uklizenou. Respondenti si zahradu tvoří podle svých ideálů. Všichni respondenti mají v plánu v zahrádkaření pokračovat. Někteří plánují zahradu zjednodušit a ušetřit si práci a další chtějí svou zahradu rozšiřovat o užitkové zóny.

Nakonec se výzkum zaměřuje na ekologii v zahrádkaření. Zda se zahrádkáři vyznačují tíhnutím k ekologickým aspektům. Zajímalo mě, co pro respondenty znamená být na zahradě ekologický. Jaké kroky podnikají respondenti k tomu, aby přispěli ochraně životního prostředí na své zahradě. Ve výzkumu se nepotvrdilo, že by zahrádkáři zahrádkařili kvůli omezování škodlivých dopadů společnosti na životní prostředí. Aniž by se zahrádkáři vědomě snažili přispívat k životnímu prostředí, tak samotná tato činnost je prospěšná a přispívá ke snižování ekologické stopy. Tím, že si zahrádkáři pěstují vlastní potraviny nepodporují dálkovou dopravu potravin. Přikláním se tedy ke zjištění studie z roku 2021 *Growing the Beautiful Anthropocene: Ethics of Care in East European Food Gardens* od autorů Lucie Sovové, Petra Jehličky a Petra Daňka, která vypovídá, že drtivá většina zahrádkářů nejsou ekologičtí aktivisté. Zahrádkáři jsou motivováni spíše kvalitou potravin než ekologickými zájmy. Samozásobitelství má ale výrazně pozitivní ekologický dopad jako zdroj místních biopotravin. [Sovová, Jehlička, Daněk, 2021: 10]

Důležité bylo směřovat otázky na používání chemických postřiků a hnojiv. Respondenti v mém výzkumu chemické postřiky používaly minimálně, a to jen na určité druhy plodin, pro které to z důvodu plodnosti nebo zdraví rostlin bylo nezbytné. Přikláním se tedy ke zjištění (Sovové, Jehlička a Daňka 2021), že respondenti používali průmyslové pesticidy jakožto poslední možnost pro léčbu

nakažených rostlin. [Sovová, Jehlička, Daněk, 2021] Chemická hnojiva respondenti nepoužívají. Závlahu zahrady převážně řeší dešťovou vodou a minimálně vodou z vodovodního řádu. Všichni respondenti v mém vzorku měli na zahradě kompost. Největší přínos této bakalářské práce spatřuji ve zkušenostech, které jsem v průběhu jejího vypracování nasbírala. Načerpala jsem mnoho nových informací studiem literatury a výzkumů zabývajících se tématem zahrádkaření. Při práci v terénu jsem mohla plně využít nasbíraných vědomostí ze studia sociologie.

6. LITERATURA

- Alber, J., Kohler, U. (2008). *Informal food production in the enlarged European Union. Social Indicators Research* 89 (1): 113-127.
- Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. Focus, 2006. Zahrádkářské kolonie města Brna optikou brněnské veřejnosti. Závěrečná zpráva z kvantitativní analýzy pro ZO ČSOP Veronica. Brno: ZO ČSOP Veronica.
- Gibas, P., Pauknerová, K., Čížek, B. (2010). *Oáza klidu nebo ráj golfistů? Zahrádkáři a postsocialistická transformace (nejen) v Praze*. Pp 175-186 in *Neklidná krajina vzpomínání. Konkurenční společenství paměti ve městě*. Praha: Univerzita Karlova: Židovské muzeum.
- Gibas, P., L. Matějovská, A. Novák, E. Rolfová V. Tvardková, I. Valešová, M. Veselý. (2013). *Zahrádkové osady: Stíny minulosti, nebo záblesky budoucnosti?* Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.
- Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s.r.o
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum - Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hošková, K., Klvač, P., Králová, V., Mlčák, L. (2008). *Zahrádkářské kolonie – venkov ve městě*. Pp. 28-33 in *Venkovská krajina*. Sborník z 6. ročníku mezinárodní mezioborové konference. Hostětín: Veronica.
- Jehlička, P., Smith, J. (2011). *An unsustainable state: Contrasting food practices and state policies in the Czech Republic*. *Geoforum* 42 (3): 362–372.
- Jehlička, P., Smith, J. (2013). *Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe's productive Gardeners*. *Journal of Rural Studies* 32: 148–157.
- Jehlička, P., Kostecký, T., Smith, J. (2013). *Food Self-Provisioning in Czechia: Beyond Coping Strategy of the Poor: A Response to Alber and Kohler's 'Informal Food Production in the Enlarged European Union'*. *Social Indicators Research* 111 (1): 219- 234.

- Jehlička, P. and Daněk, P. (2017). *Rendering the Actually Existing Sharing Economy Visible: Home-Grown Food and the Pleasure of Sharing*. *Sociologia Ruralis*, 57(3) pp. 274–296.
- Keller, J. (2005). *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Keller, J. (2000). *Chvála zahrádkářů*. Právo. Příloha Salon. Ze dne 25. 5. 2000
- Kolářová, M. (2021) *V souladu s přírodou: Politika životního stylu, udržitelnost a soběstačnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)
- Librová, H. (2003). *Vlažní a váhaví. Kapitoly o ekologickém luxusu*. Doplněk, Brno, 319 s. ISBN 80-7239-149-6.
- Librová, H. (1994). *Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Veronica, Hnutí DUHA, Brno, 218 s. ISBN 80-85368-18-8.
- Linhart, J., Petrušek, M., Vodáková, A., Maříková, H. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Mareček, F. (2001). *Zahradnický slovník naučný*. Praha: Ústav zemědělských a potravinářských informací.
- Pletánek, J. (1922). *Zahradkové kolonie v cizině a u nás*. Praha: Ústřední svaz spolků pro základní a udržování zahradkových kolonií v Československé republice.
- Sovová, L., Jehlička, P., Daněk, P. (2021). *Growing the Beautiful Anthropocene: Ethics of Care in East European Food Gardens*. *Sustainability* 13 (9): 5193
- Spilková, J. (2017). *Producing space, cultivating community: the story of Prague's new community gardens*. *Agriculture and Human Values*, 34, 887-897.
- Stehlík, V. (1992). *Naučný slovník zemědělský 13*. Praha: SZN
- Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Nakladatelství Albert.
- Svobodová, R. (2004). *Zahradkové osady v Česku na příkladě modelového území Jindřichohradecka, magisterská práce* (školitel Jiří Vágner), Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

Škantová, S. (2009) *Principy ekologického zemědělství v samozásobitelství na českém venkově*. Diplomová práce. KES FSS MU, Brno, 64 s.

6.1. Internetové zdroje:

Bačíková, B. (2013). *Komunitní zahrady pěstují zeleninu i sousedské vztahy*. [online]. Vitalia.cz [cit. 25.02.2023]. Dostupné z: <http://www.vitalia.cz/clanky/komunitni-zahrady-pestuji-zeleninu-i-sousedske-vztahy/>

Český zahrádkářský svaz, z.s.. Český zahrádkářský svaz, z.s. [online]. Copyright 2023 Český zahrádkářský svaz, z.s. [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: <https://www.zahradkari.cz/czs/>

Jansová, P. (2014). *Jaký je český zahrádkář? Žije za plotem a nechce provokovat*. [online]. Aktualne.cz [cit. 26.02.2023]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zahradkarskekolonie/r~387787b8bbfb11e3b9ba002590604f2e/>

Kozlík, S. a JUDr. Štroblová, J. *Český zahrádkářský svaz, z.s.: Zahrádkářský zákon* [online]. 10. 6. 2021 [cit. 26.02. 2023]. Dostupné z: <https://www.zahradkari.cz/>

Samozásobitelství – Sociologická encyklopedie. [online]. [cit. 26.02.2023] Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Samoz%C3%A1sobitelstv%C3%AD>

6.2. Obsah tabulek

Tabulka 1 - Hlavní motivy pro samozásobitelství v Čechách v roce 2012 (pouze respondenti, kteří produkují vlastní potraviny).....	26
Tabulka 2 - Procento použití hnojiv ve třech věkových kohortách	29
Tabulka 3 - Procento používání pesticidů ve třech věkových kohortách	30
Tabulka 4 - Motivace pro sdílení domácích potravin (porovnání domácností sdílejících alespoň 1/10 své produkce s těmi, sdílejí méně nebo nesdílejí nic).....	33
Tabulka 5 - Důvody vedoucí k potravinovému samozásobitelství.....	34
Tabulka 6 - Seznam respondentů.....	40
Tabulka 7 - Důvody vedoucí k zahrádkaření.....	60

6.3. Obsah obrázků

Obrázek 1 - Kódy k výzkumným otázkám	56
--	----

7. Přílohy

7.1. Scénář rozhovoru

Respondent:

Jméno:

Věk:

Vzdělání:

Povolání:

Stav:

Velikost domácnosti:

Typ zahrady:

Doba zahrádkaření:

Otázky:

Zkuste mi vyprávět o tom, jak jste se dostal/a k zahrádkaření. Zajímá mě, kdy to bylo, za jakých okolností i jaké jste k tomu měl/la důvody?

- Co bylo hlavním motivem k pořízení vlastní zahrady?
- Máte již nějaké zkušenosti se zahrádkařením?
- V rodině někdo zahradu vlastní nebo vlastnil?
- Jaké pocity má spojené se zahrádkařením od dětství?
- Jestli negativní, tak proč v zahrádkaření pokračuje?

Jaký byl váš důvod k pěstování vlastního ovoce a zeleniny?

Vypěstujete dostatek ovoce a zeleniny pro vaši domácnost nebo musíte ovoce i zeleninu kupovat?

- Jaký podíl tvoří v domácnosti vaše úroda ovoce a zeleniny a jaký kupovaný?
- Vyplatí se vám pěstování vlastních potravin? (časově i cenově)
- Jakým způsobem zpracováváte svou úrodou?

- Obchodujete nějakým způsobem s přebytky ovoce a zeleniny z vaší zahrady?

- V jakém stavu je vaše zahradní vybavení a utrácíte za něj peníze?

Dále bych se vás chtěla zeptat, jakou aktivitou a po jakou dobu nejčastěji trávíte čas na vaší zahradě?

V čem vidíte největší přínos, a naopak nevýhodu v zahrádkaření?

Jak se stavíte k ekologickým otázkám zahrádkaření?

Jak se vaše ekologické smýšlení promítá do samotného zahrádkaření?

Jakým způsobem hnojíte rostliny na vaší zahradě?

- Používáte na své zahradě chemická hnojiva?

Máte kompost?

- Kompostujete biologický materiál, a k čemu všemu využíváte získaný materiál z kompostu?

Jak se vypořádáváte se škůdci na vaší zahradě?

- Jak řešíte závlahu zahrady?

- Jakým způsobem se podílíte na ochraně životního prostředí?

Je vaše zahrada rozdělená na části podle druhů plodin, které zde pěstujete? A máte nějakou oblíbenou část své zahrady?

- Jaký typ rostlin na vaší zahradě převažuje? (okrasné, užitkové)

- Jaký druh rostliny pěstujete nejvíce a proč?

Další otázka je zaměřena na samotný vzhled zahrady. Jak je pro vás důležité to, jak vaše zahrada vypadá? Zajímalo by mě, jestli je pro vás důležitější vzhled nebo funkčnost vaší zahrady?

Jaké aspekty vzhledu jsou pro vás zvláště důležité?

- Jaké jsou pro vás parametry ideální zahrady?

- Je vaše zahrada předmětem debat s přáteli?

- Hodnotíte lidi podle vzhledu jejich zahrady?
- Porovnáváte svoji zahradu s ostatními?
- Je něco, co byste na své zahradě změnil?

Samovzděláváte se v oblasti zahrádkaření? Vzděláváte se pomocí zahrádkářské literatury nebo sledováním pořadů s touto tématikou?

Sledujete na sociálních sítích profily se zahrádkářskou tématikou?

Jaké jsou vaše plány se zahradou do budoucna?

7.2.Obrázky zahrad

Všechny obrázky byly pořízeny na můj mobilním telefonem při návštěvě respondentů za účelem provedení rozhovoru s jejich souhlasem.

